

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Факультет економіки та менеджменту

Кафедра економіки, обліку і оподаткування

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри Подлужна Н.О.

“ ” _____ 2021 р.

Випускна кваліфікаційна робота

магістра

на тему: «Підвищення ролі місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку регіону»

Виконав: студент 2 курсу, групи ЕКНм-20

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 051 Економіка

Кудрявцев Дмитро Едуардович

Керівник: Ющенко Н.К.

Рецензент: Катранжи Л.Л.

Нормоконтроль:

*Засвідчую, що у цій дипломній
роботі немає запозичень з
праць інших авторів без
відповідних посилань.*

Студент _____

Покровськ, 2021

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
Факультет економіки та менеджменту
Кафедра економіки, обліку і оподаткування
Освітній ступінь: магістр
Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність: 051 Економіка

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Завідувач кафедри Подлужна Н.О.

“ ” _____ 2021 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Кудрявцев Дмитро Едуардович

1. Тема кваліфікаційної роботи «Підвищення ролі місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку регіону». Керівник кваліфікаційної роботи: Ющенко Надія Костянтинівна, затверджені наказом № 579 від «27» вересня 2021р.
2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи: 7 грудня 2021 року.
3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: Бюджетний кодекс, квартальний звіт за 9 місяців 2021 року, звіт за I півріччя 2021 року, структура надходжень загального фонду бюджету, основні показники ефективності громади, програма соціально-економічного розвитку територій.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки: 1. Теоретичні аспекти бюджетного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону. 2. Особливості і проблеми місцевого фінансування регіонального соціально-економічного розвитку. 3. Стратегія активізації ролі місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів України.
5. Перелік графічного матеріалу: структура законодавчих регламентацій місцевих бюджетів, схема функціонального призначення місцевих бюджетів, схематичне зображення надходжень загального фонду бюджету, класифікаційна структура видатків бюджету, проект державної політики у бюджетній сфері.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи:

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання виконав
1	Ющенко Надія Костянтинівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування		
2	Ющенко Надія Костянтинівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування		
3	Ющенко Надія Костянтинівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування		

7. Дата видачі завдання: 06.09.21, 29.09.21, 27.10.21, 24.11.21.

Керівник _____

Завдання прийняв до виконання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Найменування етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Розділ 1. Теоретичні аспекти бюджетного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону	06.09.2021- 28.09.2021	
2	Розділ 2. Особливості і проблеми місцевого фінансування регіонального соціально-економічного розвитку	29.09.2021- 26.10.2021	
3	Розділ 3. Стратегія активізації ролі місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів України	27.10.2021- 23.11.2021	
4	Висновки	24.11.2021- 30.11.2021	
5	Заключне оформлення роботи, перевірка на антиплагіат	05.12.2021- 09.12.2021	

Студент _____

Керівник кваліфікаційної роботи _____

АНОТАЦІЯ

Кудрявцев Д.Е. Підвищення ролі місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку регіону / Випускна кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 051 «Економіка». – ДВНЗ ДонНТУ, Покровськ, 2021.

Тема дипломного проекту – Підвищення ролі місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку регіону.

Метою дипломного проекту є дослідження ролі місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку регіону.

Дипломний проект складається з анотації, змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

У першому розділі досліджено теоретичні аспекти бюджетного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону.

У другому розділі проаналізовано особливості і проблеми місцевого фінансування регіонального соціально-економічного розвитку.

У третьому розділі запропоновано стратегію активізації ролі місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів України.

Методи дослідження - загальнонаукові, спостереження, системний аналіз, порівняння, комплексної оцінки та ін.

Ключові слова: місцеві бюджети, соціально-економічний розвиток, децентралізація, ТГ, регіональний розвиток, бюджет громади, наслідки проведення бюджетної політики, фінансування регіонального розвитку, розвиток регіону, стратегія розвитку регіону.

Список публікацій здобувача

1. Табачкова Н.А., Кудрявцев Д.Е. Засади фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств. Всеукраїнська конференція «Актуальні проблеми сучасної економіки та підприємництва», присвячена 100-річчю ДонНТУ, 2021р.

2. Ягельська К.Ю., Кудрявцев Д.Е. Методологічне підґрунтя забезпечення економічної безпеки підприємства. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція учнів, студентів, аспірантів і молодих вчених «Інноваційний розвиток та безпека підприємств в умовах неоіндустріального суспільства». Збірник матеріалів конференції. 27 жовтня 2020 року, м. Луцьк.

3. Ющенко Н.К., Кудрявцев Д.Е. Вплив місцевих бюджетів на регіональний розвиток. Збірник наукових матеріалів XXII Міжнародної Науково-практичної конференції «Теорія і практика сучасної економіки». Черкаський державний технологічний університет, 20 жовтня 2021 року, с. 34-35.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1	11
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БЮДЖЕТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	11
1.1. Місцеві бюджети в економічній системі держави	11
1.2. Джерела і механізми формування місцевих бюджетів	19
1.3. Цілі й фактори впливу місцевих фінансів на регіональний розвиток.....	25
РОЗДІЛ 2	32
ОСОБЛИВОСТІ І ПРОБЛЕМИ МІСЦЕВОГО ФІНАНСУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	32
2.1. Стан і проблеми місцевих бюджетів в умовах децентралізації.....	32
2.2. Аналіз розвитку Великоновосілківської ОТГ в умовах бюджетної децентралізації.....	42
2.3. Проблеми і протиріччя реалізації місцевого бюджету Великоновосілківської ОТГ	55
РОЗДІЛ 3	65
СТРАТЕГІЯ АКТИВІЗАЦІЇ РОЛІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	65
3.1. Використання зарубіжного досвіду ефективної реалізації місцевих бюджетів.....	65
3.2. Напрямки удосконалення системи бюджетного забезпечення соціально- економічного розвитку територіальних громад.....	74
3.3. Рекомендації щодо оптимізації формування та використання місцевого бюджету Великоновосілківської ОТГ з метою стимулювання її розвитку	82
ВИСНОВКИ	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	95
Додаток А	102
Додаток Б	103
Додаток В	105

ВСТУП

Актуальність теми. Одним з найскладніших завдань становлення української державності є саме регіональний розвиток. Єдність держави з одночасною самостійністю територіальних громад – це гарантія ефективного розв’язання питань місцевого значення, а саме – чималих проблем сфери державних фінансів. За допомогою децентралізації всі питання вирішують на місцевому рівні через надання спеціальних повноважень органам місцевого самоврядування та виділення потрібних їм ресурсів. Враховуючи той факт, що місцеві бюджети – є одним з найважливіших чинників економічного зростання регіону, потрібно сформувати міцну базу для економічного розвитку, винайти механізми, так званої, зацікавленості у розбудові інноваційної економіки та сприяти соціально-економічному розвитку територій.

Вирішенням цих питань у своїх працях займалися такі вітчизняні вчені як І.О.Луніна, Кузькін Є.Ю., Сеньків Т.В., Суботович Ю., Т.В.Сало [1-8]. Виділено низку проблем, серед них: питання розвитку місцевих бюджетів за умов економічного зростання, зарубіжний досвід реформування місцевих бюджетів, вдосконалення механізму децентралізації.

Мета і завдання дослідження. Враховуючи вищезазначене, метою роботи є дослідження впливу місцевих бюджетів на регіональний розвиток і шляхи підвищення рівня соціально-економічного розвитку регіону.

З цієї мети випливають такі завдання дослідження:

- визначити сутність місцевих бюджетів в економічній системі держави, знайти джерела та механізми їх формування;
- знайти фактори впливу місцевих фінансів на регіональний розвиток;
- проаналізувати стан і проблеми місцевих бюджетів в умовах децентралізації, виконати аналіз розвитку Великоновосілківської ОТГ;
- знайти проблеми і протиріччя реалізації місцевого бюджету Великоновосілківської ОТГ;
- розробити стратегію активізації ролі місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону.

- дати рекомендації щодо оптимізації формування та використання місцевого бюджету Великоновосілківської ОТГ з метою стимулювання її розвитку.

Об'єкт дослідження – соціально-економічний розвиток регіону, його показники і чинники.

Предмет дослідження – процеси формування і використання місцевих бюджетів в умовах децентралізації, вплив місцевих фінансів на регіональний соціально-економічний розвиток.

Методи дослідження: загальнонаукові, спостереження, системний аналіз, порівняння, комплексної оцінки та ін.

Інформаційну базу магістерської роботи складають законодавчі та нормативні акти з питань формування видаткової частини місцевих бюджетів, місцевого самоврядування, праці вітчизняних економістів з цих питань, дані обліку і звітності Великоновосілківської ОТГ.

Основний науковий результат полягає у визначенні ролі місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку регіону.

При цьому визначено:

- сутність місцевих бюджетів в економічній системі держави, джерела і механізми їх наповнення;
- визначено стан місцевих бюджетів в умовах децентралізації, їх проблеми;
- проаналізовано розвиток Великоновосілківської ОТГ в умовах бюджетної децентралізації.

Виходячи з вищевикладеного розроблено:

- напрями удосконалення системи бюджетного забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад;
- надано рекомендації щодо оптимізації формування та використання місцевого бюджету Великоновосілківської ОТГ з метою стимулювання її розвитку.

Проаналізувавши праці вітчизняних економістів виділено своє бачення сучасної ситуації у регіоні, та запропоновані напрями подолання проблемних питань.

Проаналізовано, що для запобігання негативним наслідкам виконання доходів місцевого бюджету необхідно ретельніше здійснювати моніторинг по всіх стадіях бюджетного процесу, запропоновано вносити виявлені негативні наслідки до чинного законодавства з метою запобігання їх поширенню у майбутньому.

Виходячи з цього, зроблено висновок, що ефективне виконання місцевих бюджетів сприятиме результативному використанню необхідних ресурсів, а це, в свою чергу, забезпечить ефективний соціально-економічний розвиток регіону.

Практичне значення одержаних результатів. Використовуючи теоретичні та методичні положення магістерської роботи, розроблені рекомендації щодо удосконалення формування та використання місцевого бюджету з метою стимулювання її розвитку.

Особистий внесок магістранта. Кваліфікаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, у якій викладено, як бюджетне забезпечення впливає на соціально-економічний розвиток регіону, проаналізовано вплив бюджетної децентралізації на розвиток Великоновосілківської ОТГ, розроблено напрями удосконалення системи бюджетного забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад, надано рекомендації щодо оптимізації формування та використання місцевого бюджету.

Під час практики виділено проблеми, та запропоновано шляхи їх вирішення. Зокрема, для того, щоб запобігти негативним наслідкам виконання місцевого бюджету, запропоновано ретельне здійснення моніторингу по всіх стадіях бюджетного процесу, внесення пропозицій до чинного законодавства з метою запобігання поширення їх у майбутньому.

Розроблено шляхи ефективного соціально-економічного розвитку регіону, а саме: ефективне виконання місцевих бюджетів сприятиме ефективному використанню необхідних ресурсів.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Матеріали дослідження пройшли апробацію.

Публікації.

1. Табачкова Н.А., Кудрявцев Д.Е. Засади фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств. Всеукраїнська конференція «Актуальні проблеми сучасної економіки та підприємництва», присвячена 100-річчю ДонНТУ. 2021р.

2. Ягельська К.Ю., Кудрявцев Д.Е. Методологічне підґрунтя забезпечення економічної безпеки підприємства. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція учнів, студентів, аспірантів і молодих вчених «Інноваційний розвиток та безпека підприємств в умовах неоіндустріального суспільства». Збірник матеріалів конференції. 27 жовтня 2020 року, м. Луцьк.

3. Ющенко Н.К., Кудрявцев Д.Е. Вплив місцевих бюджетів на регіональний розвиток. Збірник наукових матеріалів XXII Міжнародної Науково-практичної конференції «Теорія і практика сучасної економіки». Черкаський державний технологічний університет, 20 жовтня 2021 року, с. 34-35.

Обсяг і структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі досліджено теоретичні аспекти бюджетного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону.

У другому розділі проаналізовано особливості і проблеми місцевого фінансування регіонального соціально-економічного розвитку.

У третьому розділі розроблено стратегію активізації ролі місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів України.

Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 106 сторінок, основний зміст викладено на 101 сторінці. Робота містить 6 таблиць, 16 рисунків, 3 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БЮДЖЕТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

1.1. Місцеві бюджети в економічній системі держави

Однією з важливих складових бюджетної системи є місцеві бюджети. Забезпечивши їх фінансовими ресурсами, можливо здійснити соціально-економічний розвиток, як регіону, так і всієї країни в цілому.

Існують три аспекти для визначення поняття "місцеві бюджети" [9]:

1. Це документ, згідно якого органи виконавчої влади розпоряджаються виділеними їм ресурсами або коштами.
2. Планові доходи та витрати органів місцевого самоврядування;
3. Приналежні будь-якій самостійній територіальній одиниці, наділеній певним правовим статусом.

В економічній літературі розділилися погляди на розуміння місцевих бюджетів: спочатку вони розглядались як завдання органам місцевого самоврядування та сума, яка їм виділена, необхідна для вирішення цього завдання; пізніше це були дохідні гроші місцевої влади, які були виділені для задоволення потреб [6].

Питанням "місцевих бюджетів" займалися сучасні українські вчені, але так і не дійшли до однієї точки зору. Наприклад, Власюк.Н.І., Мельник М.І. характеризує це поняття як "комплекс економічних відносин, які виникають завдяки використанню органами місцевої влади фондів грошових засобів, з метою задоволення потреб суспільства." Інші ж науковці дотримувалися іншої точки зору (Омелянович Л.О., Левченко В.С.) як систему фінансових відносин, яка виникає між державним і місцевими бюджетами [8].

Закон України «Про місцеве самоврядування»: місцевий бюджет – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування. Окрім того [12]:

- бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для виконання завдань і функцій, які здійснюються відповідними органами державної влади;
- бюджети місцевого самоврядування – бюджети територіальних громад, сіл, селищ, міст;
- бюджети об'єднаних територіальних громад – створені згідно із законом та планом формування територій громад, визнаних Кабінетом Міністрів України.

Бюджетний Кодекс України визначає сутність місцевих бюджетів таким чином: план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами місцевого самоврядування впродовж бюджетного періоду [16].

Аналіз висловлювання вчених дозволив зробити висновок, що місцевий бюджет - комплекс економічних відносин, які виникають внаслідок використання фондів грошових засобів, з метою забезпечення соціальних потреб суспільства та соціально-економічного розвитку регіону.

Розробка місцевих бюджетів, розподілення повноважень між органами влади – все це прописано у законодавстві України. Підкресливши особливості їх розвитку, Закон України «Про місцеве самоврядування» визначає важливі умови їх функціонування [12]: самостійність (тобто право на самостійне визначення напрямів використання місцевого бюджету); збалансованість (витрати мають співпадати з певним обсягом надходжень до бюджету);

Дивлячись на роль місцевих бюджетів, І.Чугунов помітив, що вони уособлюють фінансовий механізм, який означає накопичення грошових фондів, які направлені на задоволення соціально-культурних та побутових потреб окремої територіальної громади [18].

В.Ємельянов, у свою чергу, звертає увагу на економічну безпеку місцевого бюджету. Для досягнення цієї мети потрібно виконати певні вимоги [14]:

- дотримуватися балансу доходу та видатків бюджету, та забезпечити усі потреби населення відповідної території;
- самостійно забезпечити органами місцевого самоврядування своїх повноважень.

Нижче наведена схема законодавчої бази розробки та формування місцевих бюджетів (рис 1.1.).

Рис 1.1. Законодавчі регламентації місцевих бюджетів

Джерело: розроблено на основі [11]

Ключовою ланкою всього народного господарства країни є бюджетна система, яка складається з місцевого та державного бюджетів. Місцеві – це всі обласні, районні та бюджети місцевого самоврядування. Бюджет області включає в себе [13]:

1. Суто обласний;

2. Бюджет району;
3. Бюджети міст обласного значення.

Бюджет району включає [13]:

1. Районний;
2. Бюджети міст районного значення;
3. Селищ та сіл.

Для кращого розуміння економічного змісту бюджету треба навести такі форми взаємовідносин: організаційну, економічно-фінансову та суспільно-політичну. Більш детальну інформацію про ці форми проаналізуємо у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Місцеві бюджети як система економічних відносин

Організаційна форма	- забезпечує єдність системи внутрішньо-бюджетних відносин; - ефективно впливає на процес формування міжбюджетних відносин.
Економічно-фінансова форма	- дає фінансову самостійність органам місцевого самоврядування; - розширює економічний потенціал території.
Суспільно-політична форма	- враховує політичний чинник; - розподіляє суспільний продукт між територіями.

Джерело: складено на основі [15]

До складових частин бюджету відносять загальний та спеціальний фонди.

Загальний фонд - фінансування видатків із будь-яких надходжень (фінансування основних функцій і завдань держави). Спеціальний фонд - цільове використання коштів за призначенням держави. Розподіл бюджету на

загальний та спеціальний фонди здійснюється за допомогою Бюджетного кодексу України та закону про Державний бюджет України [15].

Відповідно до Бюджетного кодексу України джерелами доходів місцевих бюджетів виступають 4 групи [12]:

1. Податкові надходження;
2. Неподаткові надходження;
3. Доходи від операцій з капіталом;
4. Трансфери.

Основним джерелом надходження доходної частини бюджету є податки, які становлять 2/3 усіх доходів бюджету [13].

У 2015 році почався новий етап бюджетної децентралізації, згідно якого органам місцевого самоврядування збільшують бюджетні ресурси, необхідні для соціально-економічного розвитку території. За рахунок збільшення ставки податків було розширено дохід місцевих бюджетів та надано фінансову самостійність органам місцевої влади, зокрема [14]:

1. Самостійність у формуванні місцевих бюджетів;
2. Прийняття державного бюджету строком до 25 грудня;
3. Спростили процедури здійснення запозичень у міжнародних фінансових організацій;
4. Право на самостійне здійснення запозичень у містах обласного значення;
5. Встановлення єдиних нормативів відрахувань;
6. Відмінено індикативне планування показників [17].

Що стосується видатків, то вони відображають економічні відносини, які виникають у зв'язку із задоволенням потреб населення конкретного регіону через виконання органами місцевої влади своїх функцій [17]. Принципи визначення обсягів місцевих бюджетів [14]:

- раціональності;
- ефективності;
- цілеспрямованості;

- доцільності;
- відповідність стратегії соціально-економічного розвитку.

Класифікація видатків бюджету наведено нижче на рис 1.2.

Розглянемо більш детально кожен з класифікацій [14]:

1. Програмна класифікація – формується відповідно до пропозицій, поданих у бюджетних запитах в період прийняття рішення про місцевий бюджет (застосовується програмно-цільовий метод бюджетування);
2. Відомча класифікація – упорядкування видатків за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів;
3. Функціональна класифікація – поділення видатків бюджету на групи за функціями, які виконує держава. (Наприклад, видатки на освіту, соціальний захист, економічну діяльність тощо.)
4. Економічна класифікація поділяє видатки на [13]:
 - Поточні – поточне функціонування органів місцевого самоврядування;
 - Капітальні – фінансування інноваційної та інвестиційної діяльності.

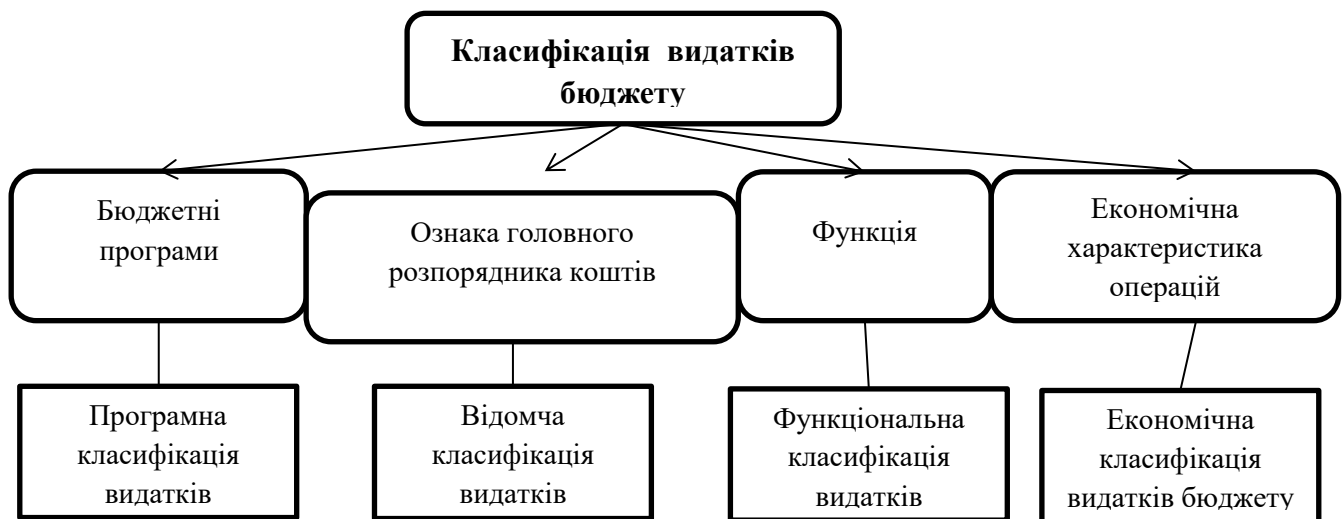

Рис 1.2. Класифікація видатків бюджету

Джерело: побудовано на основі [13]

Ніякий соціально-економічний розвиток неможливий без бюджетної системи. Підтвердженням важливості проведених реформ є [17]:

1. Принцип рівності і справедливості;
2. Розділення бюджетних повноважень між органами влади;
3. Раціональний розподіл бюджетів;
4. Забезпечення окремої території необхідними фінансовими ресурсами.

Бюджетні відносини виконують головну роль у структурі фінансів місцевого самоврядування. Пріоритетними напрямками бюджетної політики можна вважати [19]:

1. Створення відповідних умов для розвитку місцевих бюджетів;
2. Об'єднання територіальних громад для виконання завдань соціально-економічного розвитку регіону.

Дослідивши підходи фінансового забезпечення у країнах з розвинутою економікою, було знайдено основні тенденції розвитку місцевих фінансів [18]:

1. Істотну роль у наданні державних послуг відіграють саме органи місцевого самоврядування. Вони ж, активно вкладають кошти у економічний розвиток регіону;
2. Рівень дотацій значно нижчий, ніж в нашій країні;
3. Переважну роль відіграє дотація вирівнювання, яка надає змогу ефективно використовувати та перерозподіляти отримані гроші;
4. Витрачається значно більше коштів на одного жителя, ніж в Україні, при цьому частка видатків суттєво перевищує відповідний показник розвинутих країн;
5. Відбуваються значні структурні зміни;
6. Створюються сприятливі умови для фінансово-економічного середовища;
7. Відбувається розвиток інфраструктури території;
8. Відбувається забезпечення бюджетної стійкості.
9. Вплив на інвестиційно-інноваційні процеси;
10. Бюджетні кошти спрямовуються на забезпечення сприятливого соціально-економічного середовища, на стабілізацію та прозорість бюджетної системи.

Принципами формування місцевих бюджетів виступають [22]:

- єдність бюджетної системи (єдина правова база, грошова система, порядок виконання бюджетів та веденням бухгалтерського обліку та звітності);
- збалансованість (витрати бюджету повинні відповідати обсягу надходжень);
- самостійність (Державний бюджет України є самостійним. Самостійність забезпечується правом відповідних рад самостійно і незалежно один від одного затверджувати відповідні бюджети);
- повнота (до складу включають всі надходження до бюджетів та витрат, що здійснюється відповідно до нормативно-правових актів);
- обґрунтованість (використання реалістичних показників економічного і соціального розвитку держави та регіонів);
- ефективність (використання мінімальних обсягів бюджетних коштів для досягнення відповідних цілей);
- цільове використання бюджетних коштів (використання бюджетних коштів на цілі, визначені державою);
- публічність та прозорість (рішення щодо звіту про виконання ДержБюджету приймаються ВРУ та відповідними радами);
- відповідальність учасників бюджетного процесу (кожна людина, яка приймає участь у бюджетному процесі несе відповідальність за свої дії).

Сучасний етап розвитку місцевих фінансів передбачає «нове мислення» щодо сутності системи фінансового забезпечення у процесі регулювання соціально-економічного розвитку територіальних одиниць, розробка нових підходів до системи міжбюджетного регулювання. При цьому, треба враховувати демографічну складову та взаємоузгодженість економічних завдань в межах адміністративно-територіальної одиниці. Обравши шлях дієвих перетворень, треба використовувати вже перевірені методи та інструменти фінансового забезпечення. Цей процес дозволить зміцнити фінансову основу місцевих бюджетів. Але, для того, щоб цей процес відбувся, треба ще вдосконалити систему міжбюджетного регулювання за допомогою

кількісних та якісних індикаторів, упорядкувати фінансові нормативи бюджетної забезпеченості. Завдяки використанню комплексу інструментів, можна вирішити завдання, які стоять перед країною у формуванні територіальних громад [17].

1.2. Джерела і механізми формування місцевих бюджетів

Фінансовою базою діяльності місцевого самоврядування є саме місцеві фінанси. Права (майнові та бюджетні), які надані цим органам, дають їм можливість створювати, розглядати та затверджувати свої бюджети. Вони мають змогу отримати з них доходи. В нашій країні бюджетні права затверджуються у Законі України «Про місцеве самоврядування», «Про місцеві державні адміністрації» та, найголовніше, у Бюджетному кодексі. Ухваливши нову редакцію Бюджетного кодексу України почався новий етап бюджетної реформи, який кардинально змінив погляди на фінансове забезпечення місцевого самоврядування [21].

Місцеві бюджети, якщо розглядати з боку економічної категорії, являють собою фінансовий механізм накопичення грошових фондів, який використовують на задоволення соціально-культурних та інших потреб громади. Це найважливіший інструмент фінансово-економічного регулювання. За допомогою них відбуваються розподіл вартості між територіями, економічною та суспільною сферами [20]. Виділяють такі функції (рис 1.3):

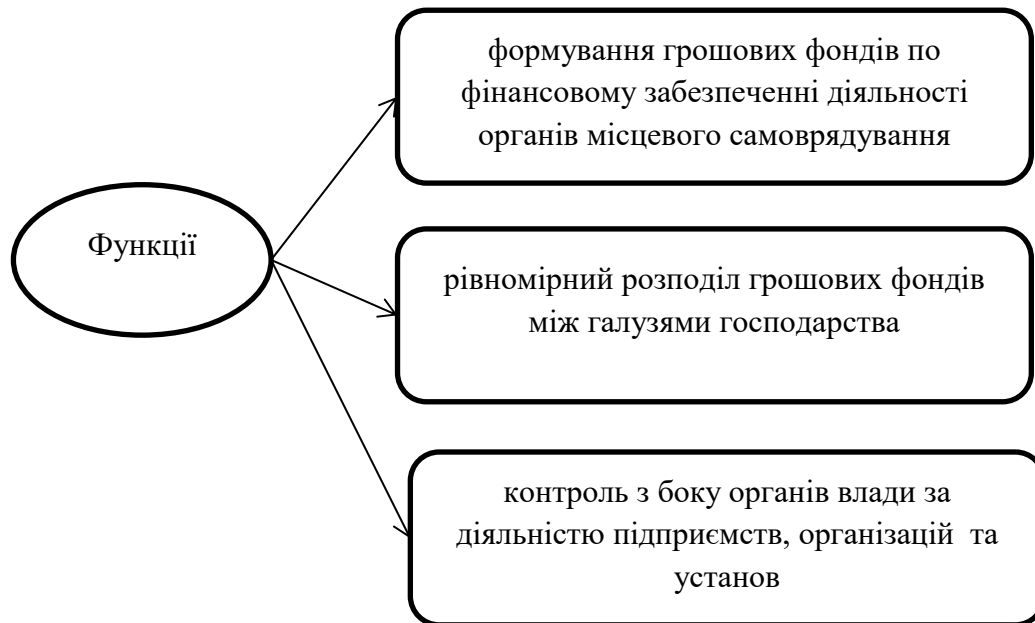

Рис 1.3. Функціональне призначення місцевих бюджетів

Джерело: побудовано на основі [20]

Органи влади здійснюють фінансовий контроль за місцевим бюджетом. Якщо коротко охарактеризувати це поняття, то сутність його полягає у попередженні та своєчасному виявленні незаконних дій у бік місцевих фінансів [21].

Об'єктами фінансового контролю є самі місцеві бюджети, суб'єктами – органи місцевого самоврядування.

Завданнями фінансового контролю є [20]:

- при ухваленні будь яких рішень треба враховувати вимоги чинного законодавства;
- розширення ресурсного потенціалу місцевого самоврядування;
- економне і в той же час ефективно використання матеріальних ресурсів;
- попередження використання фінансових ресурсів із порушенням вимог;
- відкритість інформації про фінансову діяльність органів місцевого самоврядування.

Для реалізації завдань, які стоять перед органами влади, потрібно дотримуватись певних принципів та використовувати міжбюджетне регулювання [25]:

- незалежність;
- відкритість;
- дієвість;
- регулярність;
- об'єктивність;
- охоплювати все.

Актуальним питанням буде розгляд наповнення місцевого бюджету, який відіграє незначну роль у забезпеченні економічного розвитку території. Тому, важливим є розробка бюджету розвитку саме у складі місцевих бюджетів. Сучасні умови спонукають місцеві органи влади повністю забезпечувати комплексний розвиток територій, що у подальшому зміцнить фінансову базу органів влади [24].

Капітальні видатки відіграють важливу роль у розвитку територій, та знаходяться у бюджеті розвитку. Проаналізувавши зарубіжну літературу, визначено, що там поширена практика поділу бюджету на 2 складові [25]:

1. Поточний бюджет (передбачає поділ видатків на капітальні та поточні);
2. Бюджет розвитку, він же інвестиційний бюджет (до нього входять доходи і видатки, необхідні для поліпшення місцевої економіки).

В нашій країні такий поділ знаходиться у Законі України «Про місцеве самоврядування», у якому описано: «кошти, які виділені з бюджету, повинні спрямовуватися на виконання програм соціально-економічного розвитку певної території».

Розробка та формування бюджету конкретизується у Бюджетному кодексі України, у якому зазначені такі напрями використання коштів [27]:

- погашення місцевого боргу;
- капітальні видатки;

- експертна оцінка земельної ділянки;
- підготовка до продажу земельної ділянки;
- розробка документації по розбудові міста на місцевому та регіональних рівнях.

Міжбюджетне регулювання - це забезпечення економічного зростання регіону та держави в цілому. Основою міжбюджетного регулювання є [28]:

- Рівень власних доходів виступає індикатором соціально-економічного розвитку регіону та показує ступінь розвиненості підприємницької сфери;
- За допомогою аналізу виконання доходної та видаткової частини бюджету можна визначити тенденцію розвитку окремої території;
- Також важливим завданням бюджетів місцевого самоврядування задоволення фінансових потреб відповідно до функцій територіальної громади.

Варто зазначити, що через місцеві бюджети перерозподілялась сьома частина ВВП. Проаналізувавши динаміку місцевих бюджетів у структурі ВВП, можна спостерігати тенденцію до збільшення їх частки у загальній структурі. Таким чином, у 2020 році питома вага видатків місцевих бюджетів показує тенденцію поступового зниження до 6,1%, а у зведеному бюджеті до 40,7%. Це свідчить про посилення державного впливу на процес розподілу коштів між різними рівнями влади [29].

Ефективне планування та раціональне використання бюджетних коштів допомагає виконати зазначене вище. До основи бюджетного устрою входять бюджети місцевого самоврядування, тому для розуміння потрібно дослідити сутність принципів місцевого самоврядування. Для того, щоб підвищити ефективність функціонування цих принципів, необхідно домогтися фінансової самостійності територіальної громади [26].

Процес удосконалення механізму міжбюджетних відносин передбачає посилення наповненості місцевих бюджетів власними доходами.

Підвищення дієвості формування доходів місцевих бюджетів можливе лише за виконання таких операцій [29]:

- удосконалення підходів до моделювання економічних процесів;
- узгодження між доходами та видатками;
- планування податкових надходжень.
- використання фінансової децентралізації, за допомоги якої можна покращити макроекономічну ситуацію, упорядкувати видатки бюджету, створити умови для економічної конкуренції між територіальними одиницями.

Розвиток інституційних засад формування системи місцевих бюджетів тісно пов'язаний з процесами трансформації в економіці. Необхідність у забезпеченні суспільного розвитку, дало поштовх для ефективного виконання органами місцевого самоврядування своїх функцій в умовах економічних перетворень, зумовила розробку інструментів планування та прогнозування у місцевих бюджетах. Програмно-цільовий метод дозволив підвищити прозорість місцевого бюджету, домогтися взаємоузгодженості між видатками та напрямками соціально-економічного розвитку територій. Наведемо переваги використання такого методу [33]:

1. Прозорість бюджетного процесу;
2. Можливість виставлення оцінки учасникам;
3. Підвищення якості бюджетної політики;
4. Ефективний розподіл і використання коштів;
5. Посилення відповідальності головного розпорядника за досягнення необхідної мети;
6. Єдність методологічних підходів до вирішення цілей та завдань;
7. Концентрація на вирішенні вагомих питань;
8. Зростання життєвого рівня населення.

Поруч з процесом децентралізації, в Україні відбувається й фіскальна децентралізація, метою якої є наділення повноваженнями бюджети міст, селищ та сіл. Саме на цьому рівні надаються необхідні соціальні послуги та повинні задовольнятися всі потреби населення [31].

Сучасний стан бюджетного регулювання викликає тільки негативні емоції, адже існує нерівномірність перерозподілу коштів між бюджетами

різних рівнів. А фінансова система жваво реагує на всі ці процеси. Для того, щоб зупинити ці процеси необхідно змінити джерела наповнення бюджетів та напрями використання цих коштів у межах законодавчої бази [30].

Використовуючи різні джерела Європейських країн, можна зробити висновок, що співвідношення коштів місцевого та державних бюджетів повинно бути 40:60 [32]. Збільшення частки місцевих бюджетів не дасть місцевим бюджетам нові фінансові надходження.

Не маючи взаємоузгодження між доходами і обсягами податків, виникає проблема нестачі коштів як на місцевому, так і на загальнодержавному рівні, що, в свою чергу, гасить всі стимули влади до збільшення державних доходів [33].

Для того, щоб ефективно проводити політику держави у бюджетній сфері, треба виконати такі цілі (рис 1.4):

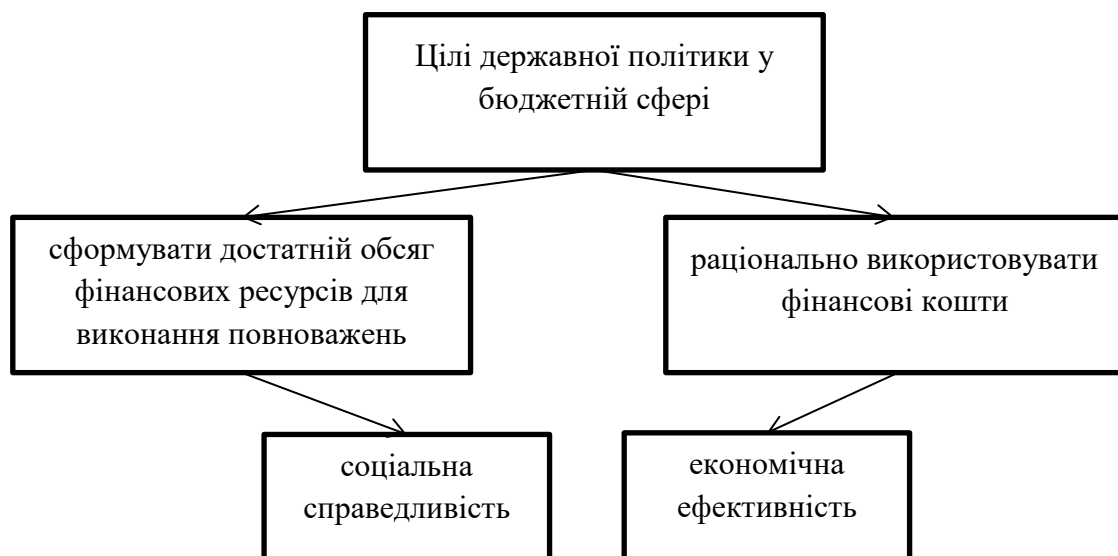

Рис 1.4. Цілі державної політики у бюджетній сфері

Джерело: складено на основі [33]

Розробка та формування бюджету конкретизується у Бюджетному кодексі України, у якому зазначені такі напрями використання коштів [38]:

- погашення місцевого боргу;
- капітальні видатки;

- експертна оцінка земельної ділянки;
- підготовка до продажу земельної ділянки;
- розробка документації по розбудові міста на місцевому та регіональних рівнях.

Вживши такі заходи досягнули збалансованості у рівні доходів [33]:

- врахували інтереси малорозвинених регіонів при виконанні формули розрахунку дохідної частини місцевих бюджетів;
- врахували регіональну та місцеву організації розвитку при розробці нормативів соціальних видатків;
- поліпшили рівень закладів соціальної сфери.

Підвищення ефективності управління бюджетів територіальних громад відбулось за виконання таких програм [33]:

1. Покращили фіскальну ефективність місцевих податків і зборів;
2. Оптимізували структуру бюджетів місцевого самоврядування;
3. Упорядкували видаткові повноваження;
4. Посилили ефективність та прозорість використання бюджетних ресурсів;
5. Наукової обґрунтованості прийняття рішень у сфері міжбюджетного регулювання;
6. Результативної діяльності розпорядників бюджетних коштів.

У напрямі подальшого введення програмно-цільового методу формування та виконання місцевих бюджетів доцільним є затвердження методології оцінки результативності бюджетних програм місцевого самоврядування, удосконалення казначейського обслуговування місцевих бюджетів, розробка системи звітності про виконання місцевих бюджетів за кодами програмної класифікації видатків та кредитування місцевих бюджетів [35].

1.3. Цілі й фактори впливу місцевих фінансів на регіональний розвиток

Місцеві фінанси – фінансові ресурси, необхідні для реалізації місцевими органами покладених на них функцій та завдань, а також реалізації інтересів суспільства [26].

Сучасний етап децентралізації потребує цілісності визначення ролі та значення місцевих фінансів у регіональному розвитку. Питання децентралізації виходять на перший план, оскільки вона збільшує можливості для розвитку територій та сприяє забезпеченню суспільними послугами населення [33].

Процес зростання кількості місцевих бюджетів пов'язаний безпосередньо із значним зростанням міст та міських поселень. Загальний обсяг місцевих бюджетів постійно поповнюється через збільшення питомої ваги міських та селищних бюджетів. Зростання кількості міських поселень, зростання великих міст, збільшення числа міських жителів – все це тягне за собою зростання видатків місцевих бюджетів

Виділимо фактори впливу місцевих фінансів:

Таблиця 1.2.

Фактори впливу місцевих фінансів

Соціально-економічне становище країни	
Перерозподіл суспільного продукту	Визначають умови життєдіяльності громадян
Задоволення суспільних потреб	
Підтримка розвитку території	Забезпечують фінансову безпеку країни
Загальнодержавні програми розвитку	

Джерело: складено на основі [27]

Основні цілі впливу місцевих фінансів на регіональний розвиток [27]:

- об'єднання рівнів соціально-економічного розвитку окремої території;
- виділення першочергової допомоги тим територіям, які найбільше потребують;
- створення єдиних стандартів надання громадських послуг;
- виділення бюджету малим містам та селам для подолання відсталості у розвитку;

- комплексний економічний і соціальний розвиток;
- усунення техногенно небезпечних виробництв у окремому регіоні;
- створення умов для ефективного використання ресурсного потенціалу регіону;
- створення міжрегіонального співробітництва для підвищення активності виробництва в країні.

Бюджет, необхідний для розвитку регіону – це один з показників оцінки якості життя в громаді. Він є складовою частиною спеціального фонду видатків, що, в свою чергу, фінансує всі соціально-економічні програми, необхідні для розвитку регіону. В той же час, дохідна частина бюджету не має змоги забезпечити всі фінансові потреби даної території [27].

Сьогодні одним із головних напрямків використання фінансових ресурсів є фінансування виробництва для отримання в подальшому прибутків. Першочерговою «інвестицією» з боку місцевих органів є саме на заклади освіти та охорони здоров'я, тому видатки переважають саме в цій сфері, саме на соціально-культурні заходи [34].

Бюджетні програми розроблені з урахуванням єдиних методологічних підходів за програмно-цільовим методом в таких галузях [35]:

- освіти;
- охорони здоров'я;
- культури;
- соціального забезпечення;
- фізичної культури та спорту;
- соціального захисту сім'ї, дітей та молоді;
- житлово-комунального господарства.

Для того, щоб здійснити оцінку результативності бюджетної програми, необхідно розробити і впровадити цілісну концепцію, використання якої забезпечить прийняття відповідних рішень щодо коригування програм, стратегії їх реалізації.

Нижче, у рис 1.5. будуть наведені результати бюджетних програм місцевого самоврядування:

Рис 1.5. Результати бюджетних програм місцевого самоврядування
Джерело: побудовано на основі [35]

Сучасний етап розвитку місцевого самоврядування висвітлює формування самостійних територіальних громад з самодостатніми бюджетними одиницями. У ратифікованій Україною Європейській хартії про місцеве самоврядування проголошено, що органи місцевого самоврядування повинні виконувати свої повноваження, при наявності в них необхідного обсягу власних джерел. В Україні до таких джерел відносять місцеві податки та збори, що виручає державний бюджет. Питома вага таких коштів складає 4-7% у загальному обсязі. Інша частка – трансферти. Це означає, що доходами місцевих бюджетів є закріплені загальнодержавні доходи [26].

Нижче, на рис 1.6. буде наведено приклад програм соціально-економічного розвитку територій.

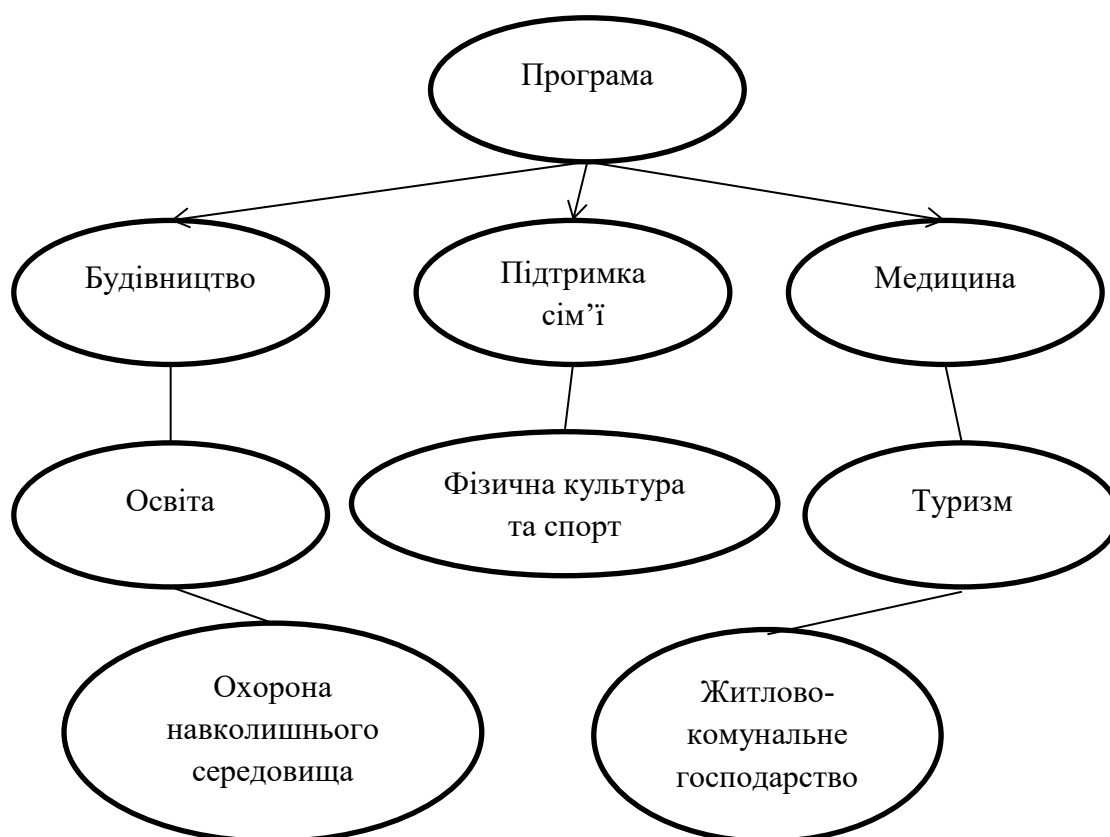

Рис 1.6. Програма соціально-економічного розвитку територій

Джерело: складено на основі [26]

Для того, щоб території розвивалися, необхідно визначати проблемні місця, до складу яких треба включати як критичні показники, так і ті, де показники значно нижче середніх. Статус проблемної території необхідно переглядати раз в 6-10 років. Для цього, треба виконувати фінансове забезпечення таких територій за програмно-цільовим методом у довгостроковому періоді бюджету [26].

Проаналізувавши чинну систему формування дохідної та видаткової частини бюджету, зроблено висновок, що вона недосконала, але деякі позитивні зрушення все ж є. Більша частина видатків спрямована на цілі соціальної сфери (фізична культура і спорт, охорона здоров'я, освіта, соціальний захист). На перший погляд це та сфера, яка потребує негайного вирішення, однак існують й інші сфери, проблеми в яких треба негайно вирішувати. Але, ми можемо бачити позитивні зрушення щодо видаткової частини бюджету.

Становлення місцевих бюджетів пов'язане з реалізацією всіх інтересів та потреб різних соціальних груп населення або підприємницьких груп різних форм власності. Тому, це найважливіший інструмент регулювання соціального та господарського життя регіонів. Не можна домогтися поліпшення соціального життя населення лише діяльністю органів місцевого самоврядування.

Реалізація таких заходів допомогла створити ефективний інструмент соціально-економічного розвитку [25]:

- надання повної фінансової самостійності органам місцевого самоврядування шляхом закріплення за ними додаткових джерел поповнення бюджету;
- вдосконалення системи надання субвенцій для реалізації програм соціально-економічного розвитку;
- зменшення непропорційного формування бази місцевих бюджетів;
- розділення повноважень між державними та місцевими бюджетами, між органами влади. Для вдалого розподілення повноважень було визначено достатній рівень податкової бази, що надало змогу виконувати органами місцевого самоврядування своїх повноважень; дало змогу підвищити ефективність державного контролю за виконанням органами місцевого самоврядування своїх повноважень [37];
- розроблення програми розвитку регіонів на середньо- та довгострокову перспективу.

Створення сприятливого інвестиційного клімату дає змогу залучати більше інвестицій. При цьому, причинами, які зумовлюють невисоку інвестиційну привабливість можуть бути [23]:

- високий податок на бізнес;
- припинення державного інвестування багатьох сфер;
- відсутність конкуренції;
- відсутність ринку цінних паперів;
- вплив трудових ресурсів.

Саме для цього, спочатку необхідно визначити рівень потреб у них в даному регіоні, пріоритетні сфери для інвестицій та ефективність можливих витрат виключно у довгостроковому періоді. Цей процес буде вдалим, якщо інвестиційна діяльність буде реалізовуватися за рахунок власних коштів. При цьому, якщо у цей процес залучити кошти населення, то можливо вирішити усі завдання соціально-економічного розвитку регіону.

Підтримка з боку регіону має сильний вплив на державну політику розвитку територій, таким чином створюється певний баланс між центром та регіонами. Основною умовою для вдалого розвитку регіону є створення та реалізація стратегії соціально-економічного розвитку, в якій будуть чітко описані пріоритети розвитку та інтереси, а також ресурси регіону.

Отже, однією зі складових бюджетної системи є місцеві бюджети. Місцевий бюджет – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування. Основне джерело доходної частини бюджету - податки, які становлять 2/3 усіх доходів бюджету. Бюджетні відносини виконують головну роль у структурі фінансів місцевого самоврядування. Пріоритетними напрямками бюджетної політики можна вважати: створення відповідних умов для розвитку місцевих бюджетів; об'єднання територіальних громад.

Головною складовою розвитку територій є визначення проблемних місць з використанням критичних показників. Фінансове забезпечення регіонального розвитку неможливе без залучення інвестицій, але для цього треба створити сприятливий інвестиційний клімат. При цьому, причинами невисокої привабливості можуть бути: високий податок на бізнес; припинення державного інвестування багатьох сфер та інші.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ І ПРОБЛЕМИ МІСЦЕВОГО ФІНАНСУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

2.1. Стан і проблеми місцевих бюджетів в умовах децентралізації.

Міжбюджетна система відносин, яка діяла в нашій країні до 2015 року успадкувала свої риси від адміністративно-командної системи управління, мала свої недоліки та потребувала вдосконалення [33].

Прийнятий 28 грудня 2014 року Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» дав змогу почати процес децентралізації міжбюджетних відносин. Раніше 50-90% бюджетів України були дотаційними, а після проведеної реформи – їх кількість скоротилась вдвічі [33].

Міжбюджетні трансфerti за січень-березень 2021 року. Урядом, згідно з бюджетним законодавством, забезпечено у січні-березні 2021 року перерахування міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам в обсязі 30 294,2 млн грн, що складає 92,1% від передбачених розписом асигнувань на січень-березень 2021 року, зокрема [36]:

- базова дотація перерахована в сумі 3 925,8 млн грн або 100% до розпису асигнувань;
- освітня субвенція перерахована в сумі 20 904,1 млн грн або 99,7% до розпису.

Зосередження всіх фінансових операцій у центрі України ущемляє права місцевих органів у реалізації своїх бюджетних процесів на місцях. Тобто вони залежать від державного бюджету внаслідок некоректного розподілу бюджету і дуже високій частці трансфертів у доходах місцевих бюджетів, що негативно впливають на розвиток міжбюджетних відносин у становленні ринкової економіки [30].

Метою бюджетної децентралізації є підвищення рівня життя (послуг) для конкретного громадянина. В рамках бюджетної децентралізації мають бути реалізовані такі завдання [34]:

- розділення повноважень між органами влади;
- збільшення фінансової бази;
- компенсація видатків органів місцевого самоврядування;
- максимальний рівень прозорості використання бюджетних коштів.

Сама по собі децентралізація передбачає:

- коректування системи оподаткування на користь місцевих бюджетів;
- трансформація трансфертної політики;
- надання повноважень органам влади щодо повноважень в напрямку реалізації програм соціально-економічного розвитку.

Таблиця 2.1.

Переваги та недоліки фінансової децентралізації

Переваги	Недоліки
Забезпечення жителів громад суспільними благами самостійно	Складність в перерозподілі фінансових ресурсів через бюджет
Кращі умови для реалізації потреб населення	Складність в узгодженні проблем на місці
Виконання вимог громадян державним сектором	Регіональні фіскальні розбіжності
Конкурентне середовище за робочу силу	Зниження впливу державних органів влади над розподілом бюджетних ресурсів
Ефективна система стимулювання розвитку територій	Обмеження вирівнювання дохідної та видаткової частини бюджетів територіальних громад
Підняття кваліфікації робітників в процесі вирішення питань розвитку окремих територій	

Інновації в наданні державних послуг	
Продовження таблиці	
Розподілення повноважень на різних рівнях управління	

Джерело: побудовано на основі [33]

Для того, щоб визначити ступінь децентралізації, треба використати показник частки місцевих рівнів управління у доходах і видатках бюджету. Високий рівень означає більше, ніж 45% загальнодержавних видатків, середній – 30-45%, низький – менше 30% [36].

Виділяють такі види місцевих бюджетів [33]:

- власні – (надходження до місцевих бюджетів у вигляді грошей, які повністю належать органам місцевого самоврядування. Але частка таких надходжень така незначна, що не дозволяє сформувати самостійний бюджет);
- закріплені – доходи, за якими фіксований відсоток закріплюється за бюджетом у довгостроковій перспективі за встановленим законом порядку.

Наведемо перелік власних надходжень органів місцевого самоврядування:

- комунальні податки;
- рекламні податки;
- ринковий збір;
- збір за паркування транспорту;
- збір за право використання символіки;
- збір з власників собак;
- збір за дозвіл на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг;
- інші збори.

У формуванні самостійних місцевих бюджетів важливу роль відіграють видатки та доходи. Якщо коротко, то видатки – це економічні відносини, які розподіляють централізовані кошти та наділяють ними місцеві органи влади. А доходи – фінансова основа місцевого самоврядування. Це коли формуються

фінансові ресурси на регіональному рівні для втілення необхідних завдань місцевих органів влади.

Дохідна частина місцевих бюджетів формується з [36]:

- вилучення доходів з комунального сектора;
- доходи з комунального сектора;
- податки з юридичних та фізичних осіб;
- муніципальні позики.

Так, загальний обсяг доходів місцевих бюджетів у 2020 році склав 471,5 млрд. грн, що на 88,2 млрд. грн (-15,5%) менше від обсягу доходів, проведених у 2019 році. Із зазначеної суми доходи загального фонду у 2020 році склали 426,0 млрд. грн, що на 84,9 млрд. грн (-19,2%) менше 2019 року, спеціального – 45,5 млрд. грн. А з дохідною частиною ситуація неоднозначна: за підсумками 2020 року частка доходів склала 34,2%, що значно менше ніж аналогічний показник у 2019 році – 43,5% [36]. Нижче у рис. 2.1 – 2.2 буде наведено виконання місцевих бюджетів:

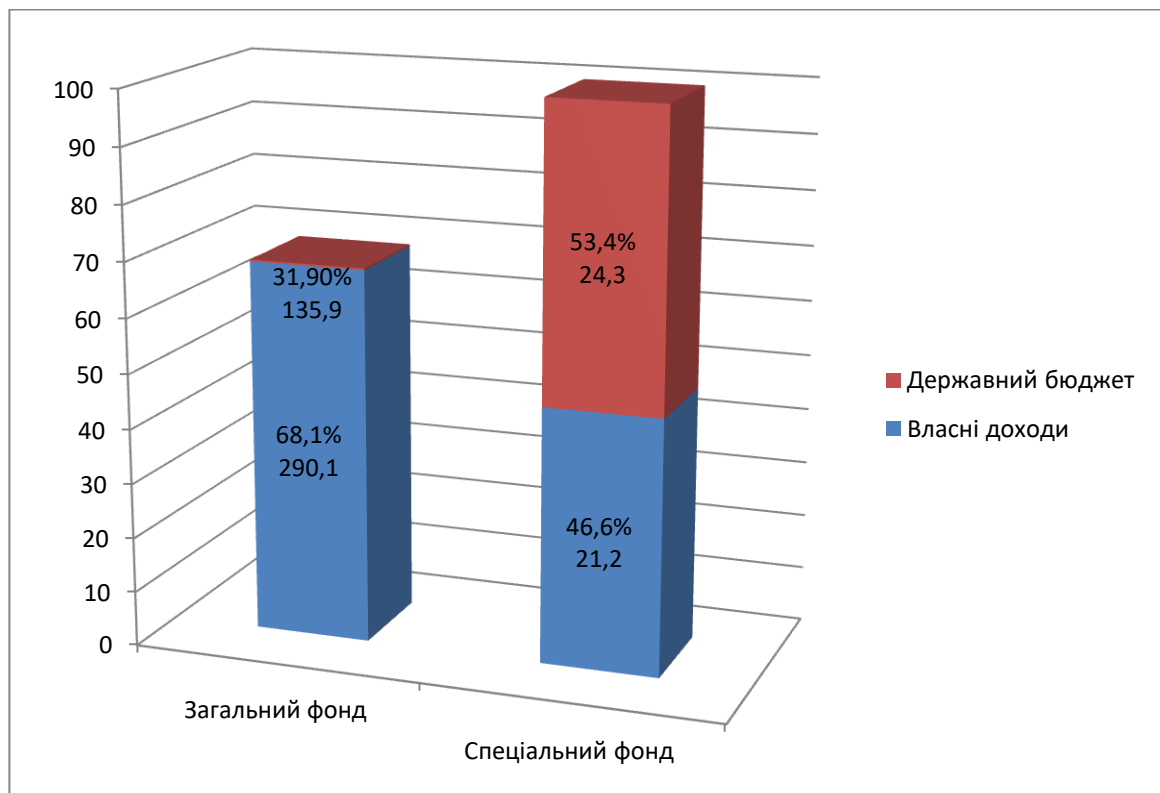

Рис. 2.1. Виконання місцевих бюджетів (доходи місцевих бюджетів)

Джерело: розраховано на основі [36]

Загальний обсяг видатків місцевих бюджетів у 2020 році склав 478,1 млрд грн, що на 88,2 млрд грн (-15,5%) менше від обсягу видатків, проведених у 2019 році. Із зазначеної суми видатки загального фонду у 2020 році склали 357,7 млрд грн, що на 84,9 млрд грн (-19,2%) менше 2019 року. У структурі місцевих бюджетів найбільша частка припадає на оплату праці – 206,7 млрд грн, або 43,2%. Капітальних видатків проведено на суму 98,6 млрд грн, що становить 20,6% від усіх видатків. У порівнянні з 2019 роком видатки на оплату праці зросли на 15,3%, водночас на енергоносії витрачено майже на 20% менше, незначне зниження зафіксовано по капітальних видатках – 98,8% від обсягів 2019 року [36].

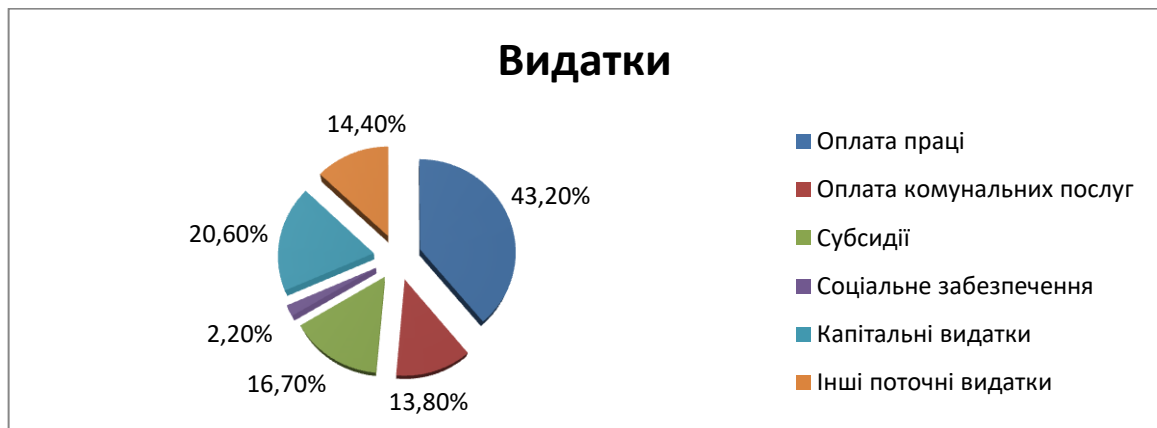

Рис. 2.2. Структура видатків місцевого бюджету

Джерело: побудовано на основі [36]

Відповідно до Бюджетного кодексу України видатки поділяються на такі види [38]:

- реалізація власних повноважень органів влади;
- реалізація делегованих законом повноважень.

Відповідно до цього види видатків поділяють на групи:

- до першої групи відносять – фінансування бюджетних установ та заходів, які реалізують першочергове надання соціальних послуг;
- друга група – фінансування бюджетних установ, які надають надання основних соціальних послуг;

- третя група – фінансування бюджетних установ, які реалізують гарантовані державою соціальні послуги для окремих категорій громадян.

Реформа дала появу нових видів трансфертів:

- освітньої субвенції (надається з метою реалізації повноважень органів місцевого самоврядування у сфері освіти);
- субвенції на підготовку робітничих кадрів (спрямовується на оплату видатків навчальних закладів, які готують кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення);
- медична субвенція (оплата видатків закладів охорони здоров'я та програм у сфері охорони здоров'я).

До перших результатів бюджетної децентралізації можна віднести те, що сільські ради мають змогу забезпечити себе самостійно. Але це не повинно вплинути на об'єднання територіальних громад, оскільки вони будуть одержувати 60% податку з фізичних осіб та інші доходи. Крім цього, таке об'єднання дозволить значно покращити надання соціальних та адміністративних послуг окремим громадянам [46].

Сьогодення вимагає подальшого розвитку та прагнення до самостійності, більшої фінансової самостійності та життєздатності органів місцевого самоврядування. Зростання сильної місцевої влади, яка буде незалежно від центру, фінансувати заклади освіти, культури, охорони здоров'я, відстоювати інтереси населення та вирішувати проблеми, дозволить підняти рівень розвитку країни в цілому. Це є фундаментом децентралізації бюджетних коштів, як однієї з моделей функціонування міжбюджетних відносин [31].

Станом на 01.01.2021 р. кількість місцевих бюджетів в Україні становила 1952, з них 24 обласних, бюджет міст обласного значення – 13, районних бюджетів – 136, бюджети ОТГ – 1469; бюджети районів у містах обласного значення – 35, бюджети міст районного значення – 6, бюджети селищ міського типу – 39, бюджети сіл – 229 [37].

Формування місцевих бюджетів має свої недоліки [31]:

- більша частина фінансових ресурсів концентрується у державному бюджеті, тому знижується значення регіональних і місцевих бюджетів у вирішенні важливих завдань для населення;
- низька частина податкових платежів у надходженнях до регіональних і місцевих бюджетів;
- практично кожного року змінюється види податків, що впливають на процес надходження доходів до бюджету України;
- немає єдиної системи нормативів відрахувань податків до місцевих бюджетів.

Однак, найголовнішою проблемою, яка негативно впливає на соціально-економічний розвиток територій було і залишається неефективне розподілення отриманих трансфертів на місцях. Тому, можна виділити найсуттєвіші проблеми у сфері формування бюджетів [33]:

- нестабільність доходної бази;
- неістотність місцевих податків порівняно із загальнодержавними;
- слабе фінансування;
- витрати на податки перевищують надходження з них;
- низька питома вага податків в доходах місцевих бюджетів.

Основні напрямки бюджетної політики декларують проведення бюджетної децентралізації в Україні у формі збільшення повноважень місцевих органів влади.

Виконання доходів місцевих бюджетів за січень-березень 2021 року виглядають наступним чином [36]:

- За січень-березень 2021 року до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) надійшло 75 900,4 млн гривень;
- Приріст надходжень до загального фонду проти січня-березня 2020 року (у співставних умовах) склав 12,2% або + 8 274,1 млн гривень (див. рис. 2.3);

- Обсяг надходжень податку на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО) за січень-березень 2021 року склав 45 044,7 млн гривень;
- Приріст надходжень ПДФО до відповідного періоду 2020 року становить 10,8% або + 4 382,8 млн гривень. Із 16 регіонів, що мають темпи приросту ПДФО вищі за середній показник по Україні, 7 регіонів забезпечили приріст понад 15%. Найнижчий приріст мають Дніпропетровська, Львівська та Вінницька області (див. рис. 2.4);
- Надходження плати за землю склали 7 958,9 млн грн, збільшення надходжень проти січня-березня 2020 року становить 10,2%, або 739,0 млн гривень;
- Фактичні надходження податку на нерухоме майно за січень-березень 2021 року склали 1 371,6 млн грн, приріст надходжень порівняно з відповідним періодом 2020 року становить 21,6 %, або на 243,6 млн грн більше;
- Надходження єдиного податку склали 11 035,9 млн грн, збільшення надходжень проти січня-березня 2020 року становить 11,7 %, або на 1 159,2 млн грн більше.

Ще одним позитивним аспектом є збільшення інвестицій місцевих бюджетів. Обсяг капітальних інвестицій можна поділити на [36]:

- усього – 419,8 млрд. грн, це означає, що вони знизились на 33%, у порівнянні з попереднім роком (624 млрд. грн);
- за джерелами фінансування – 279,3 млрд. грн (знизились на 32%, у порівнянні з попереднім роком – 408,3 млрд. грн);
- за видами економічної діяльності – 10,8 млрд. грн (знизились на 9%, у порівнянні з попереднім роком – 11,9);
- інвестиції в промисловість скоротились на 40%, в будівництво – на 39%, в сільське і лісове господарство – на 38%, в торгівлю – на 31%, в транспорт – на 40%, в операції з нерухомістю – на 39%, в мистецтво, спорт і розваги – на 71%, на освіту – на 36%, на охорону здоров'я – на 37%.

За ст. 49 Конституції України джерелами додаткових фінансових ресурсів можуть бути [36]:

- надходження від акцизного збору з кінцевого продажу алкогольної продукції, тютюнових виробів (відповідно до внесених змін у Податковий кодекс України даний податок запроваджено з 01.01.2015р.);
- маркування шкідливих для здоров'я продуктів харчування та ввести на них податок. За таким способом для виробників буде стимул виготовляти продукти вищою якості, а держава - скоротить споживання шкідливих продуктів.

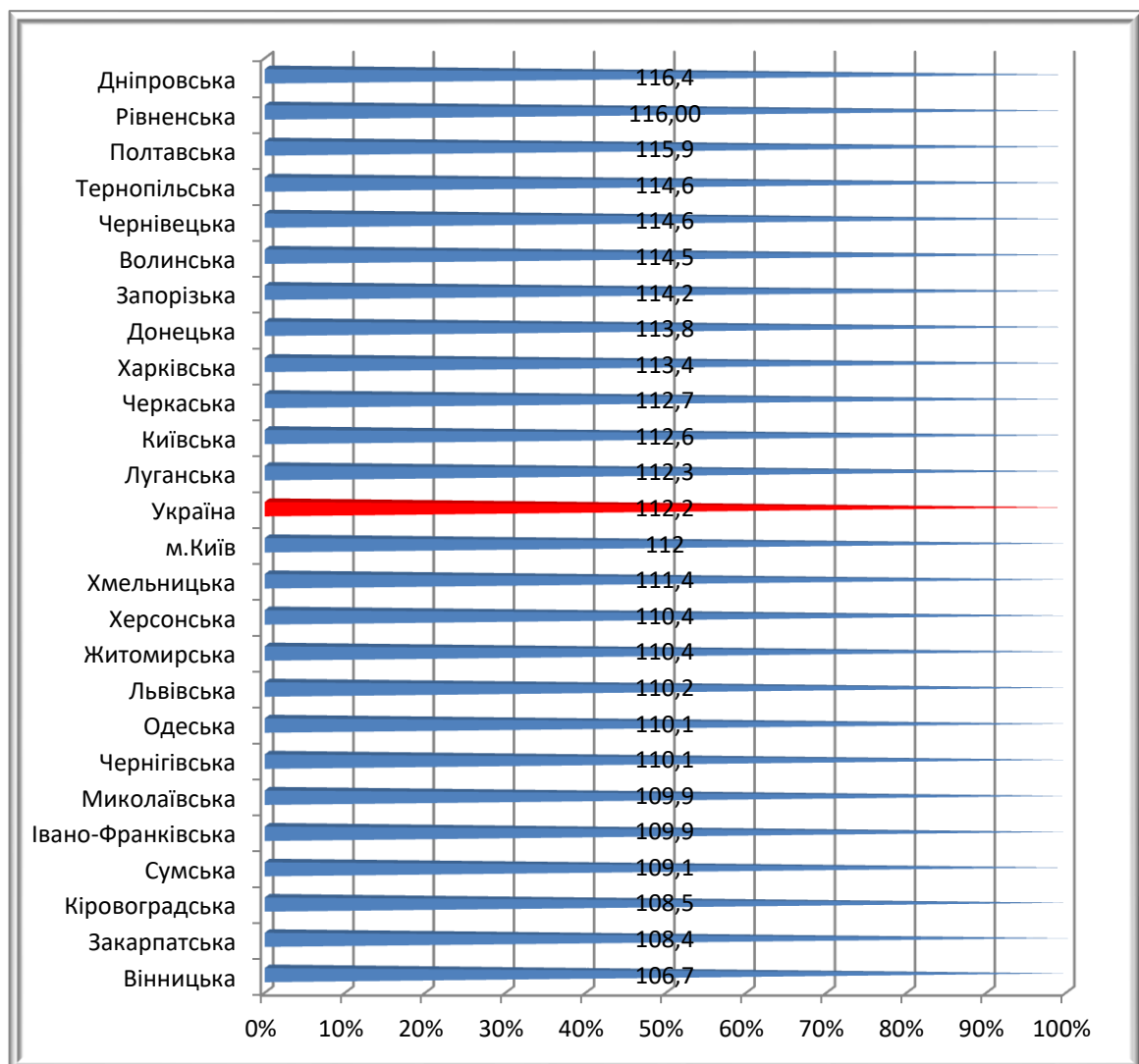

Рис. 2.3. Темпи зростання фактичних надходжень загального фонду за січень-березень 2021р. до січня-березня 2020р. (у %)

Джерело: розраховано на основі [36]

Аналіз виконання державного бюджету України дав можливість визначити основи управління бюджетним дефіцитом [43]:

- для того, щоб створити систему реального середньострокового планування, необхідно використовувати показники економічного розвитку за 3-5 років;
- оптимізація податків суб'єктам підприємницької діяльності з метою надання їм можливостей бути внутрішніми кредиторами держави;
- більш ефективне використання коштів державних фондів;
- повернення державних позик з метою запобігання погіршення міжнародного кредитного рейтингу України;
- створення державою механізму реінвестування доходів як додаткового джерела надходжень грошових до бюджету.

Підкреслимо, що ефективне використання дефіциту державного бюджету України, передбачає відповідність його обсягів, структури джерел фінансування бюджету стратегічним орієнтирам бюджетної політики держави. Це передбачає залучення позикового капіталу, який здійснюють завдяки операціям на фінансових і товарних ринках [36].

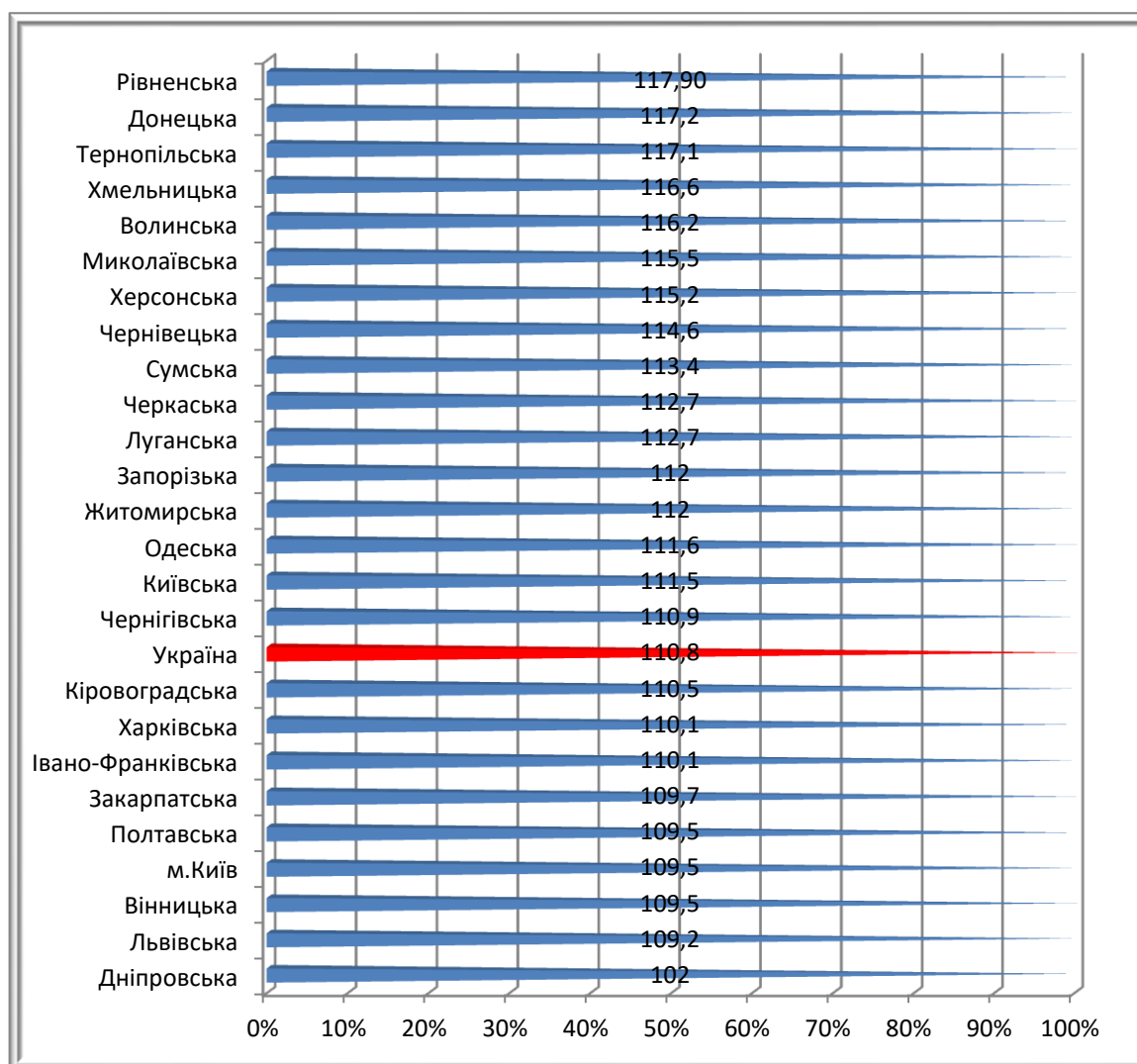

Рис. 2.4. Темпи зростання фактичних надходжень податку на доходи фізичних осіб за січень-березень 2021 р. до січня-березня 2020 р. (%)

Джерело: побудовано на основі [36]

2.2. Аналіз розвитку Великоновосілківської ОТГ в умовах бюджетної децентралізації

У Донецькій області станом на вересень 2021 року у системі місцевого самоврядування [37]:

- районних рад – 18;
- районних рад у містах – 21;
- міських рад – 52;
- селищних рад – 81;

- сільських рад – 253.

Серед них Великоновосілківська селищна об'єднана територіальна громада Волноваського району Донецької області, що сформувалася 17 липня 2020 року. До її складу входять селище міського типу Велика Новосілка, 21 село та 7 селищ. Площа громади: 907,9 км², чисельність населення: 18710 тис осіб, кількість закладів, що надають первинну медичну допомогу – 21.

Частка податкових надходжень ОТГ – 99,1% (податкові надходження/доходи без трансфертів = 79 920 400/80 603 430). Частка місцевих податків у власних доходах – (33 143 700/80 603 430)= 41%. Для визначення необхідності однієї з дотацій розраховується індекс податкостроможності, який передбачає використання таких пунктів [39]:

- кількість населення по Україні та по об'єднаній громаді (дані з Державної служби статистики на початок року, що передує плановому);
- фактичні надходження ПДФО по Україні та по об'єднаній громаді (дані з Державної казначейської служби за останній звітний бюджетний період, на початок року, що передує плановому).

Сам індекс розраховується за наступною формулою [39]:

$$I_{\text{п}} = \frac{\text{ПДФО}_{\text{ОТГ}}}{N_{\text{ОТГ}}} : \frac{\text{ПДФО}_{\text{УКР}}}{N_{\text{УКР}}} \quad (2.1)$$

де $I_{\text{п}}$ – індекс податкостроможності (обсяг надходження ПДФО на 1 жителя до середнього значення);

$\text{ПДФО}_{\text{УКР}}$, $\text{ПДФО}_{\text{ОТГ}}$ – розмір отриманих ПДФО по Україні та перспективній ОТГ.

Результати розрахунку можуть коливатися в таких межах [39]:

- якщо значення індексу більше показника 1,1 – перспективна ОТГ потребує реверсної дотації. (Це є позитивним явищем, так як ресурсів громади вистачить для власного населення, отже 50% від суми направлять менші перспективним громадам);
- значення 0,9–1,1 – громада не потребує додаткових ресурсів, а отже сама може виконувати власні та делеговані повноваження;

- менше 0,9 – перспективній громаді потрібні кошти, отже їм буде надана базова дотація в розмірі 80% суми.

Отже, вирахуємо індекс податкоспроможності для нашої громади - 0,5 [40-42]. Індекс <0,9, звідки бачимо, що Великоновосілківська ТГ є дотаційною.

Розрахунок індексу наведено в Додатку А, дані використані по всіх адміністративно-територіальних одиницях України (далі АТО України).

Громада створена на основі 7 сільських та 1 селищного бюджетів. Рівень дотаційності $(80\,603\,430 + 27\,501\,500 + 12\,118\,712)/27\,501\,500 = 22,9\%$. З розрахунків бачимо, що новостворена громада отримує у 2021 році базову дотацію, загальний обсяг якої складає 27501,5 тис.грн, це свідчить про те, що велика кількість бюджетів ще повністю не самостійні в плані забезпечення власними ресурсами для виконання повноважень.

Таблиця 2.2.

Основні показники виконання бюджету Великоновосілківської ТГ за 9 місяців
2021 року, тис.грн

Показники	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	Вересень
Доходи	5812	6709,4	5839,8	5739,7	5433,3	6500,1	10815,6	12354,4	5831,9
Податкові надходження	5729,1	6122,3	5705,4	5632,2	5334,3	6353,2	10613,6	12168,1	5649,4
Неподатк. надходж.	82,9	587,1	134,4	107,4	99,0	146,9	202,0	186,4	182,5
Міжбюдж. трансферт.	5967	6582,9	6760,8	6820,1	8124,2	13559,4	4330,4	4626,8	7175,5
Базова дотація	2291,8	2291,8	2291,8	2291,8	2291,8	2291,8	2291,8	2291,8	2291,8
Видатки	2249,3	19016,2	14959,8	16963,8	15128,9	22974,2	14063,8	10690,7	21141,2
Чис.насел. (тис. осіб)	27,2	27,2	27,2	27,2	27,2	27,2	27,2	27,2	27,2

Джерело: розраховано на основі [42]

Квартальний звіт за I квартал 2021 року виглядає таким чином [42]:

ДОХОДИ

Загальний фонд

За I квартал 2021 року дохідна частина бюджету без урахування офіційних трансфертів виконана на 22,8% до річного плану та складає 18 361,2 тис. грн.

Структура надходжень загального фонду бюджету без урахування міжбюджетних трансфертів за I квартал 2021 року:

- податок на доходи фізичних осіб – 11 067,5 тис.грн або 24,0% до річного плану;
- податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності – 19,1 тис. грн або 241,2 % – річний план перевиконано у зв'язку з тим, що надійшла сплата за 2020 рік за результатами річного декларування;
- внутрішні податки на товари та послуги – 231,0 тис. грн. або 31,8 %;
- податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – 162,0 тис. грн або виконання – 95,6 % – зменшення ставки з 1% до 0,1% у 2021 році;
- плата за землю – 1 505,8 тис. грн. або 0,09 %;
- єдиний податок – 4 534,2 тис. грн. або 28,1 %;
- неподаткові надходження – 804,3 тис. грн. або 117,8 % – деякі з цих податків планами не передбачені.

Станом на 31.03.2021 року запланований обсяг доходів на рік (з урахуванням змін) складає 203 245,1 тис. грн., в тому числі по загальному фонду 202 161,6 тис. грн., по спеціальному – 1083,5 тис. грн.

Доходна частина збільшена за рахунок врахування трансфертів, загальний обсяг яких станом на 31.03.2021 склав 121558,1 тис. грн., до яких включені:

- базова дотація – 27501,5 тис. грн. (з врахуванням ВПО додатковий ресурс склав 18600 тис. грн.);
- освітня субвенція з державного бюджету - 58880,4 тис. грн.;
- трансферти з обласного бюджету - 12565,4 тис. грн.;

- трансферти з бюджету Комарської громади - 6669,8 тис. грн.;
- трансферти з бюджету Старомлинівської громади -7271,9 тис. грн.;
- трансферти з районного бюджету Волноваського району -8669,1 тис.

грн.

Всього до бюджету громади надійшло субвенцій та дотацій у сумі 28 556,7 тис. грн., виконання до річного плану становить – 23,5 %.

Спеціальний фонд

За звітний період до спеціального фонду бюджету Великоновосілківської СТГ надійшло 375,6 тис. грн., з них:

- надходження від викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення - 22,1 тис. грн. або 51,3 % до річного плану;

- надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях - 2,0 тис. грн. (27,7 % до річного плану);

- власні надходження бюджетних установ - 350,7 тис. грн. при уточнених річних показниках 1143,5 тис. грн.;

- кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у державній або комунальній власності, та земельних ділянок, які знаходяться на території Автономної Республіки Крим – 0,9 тис.грн.

ВИДАТКИ

Загальний фонд

Видатки на 2021 рік по загальному фонду з урахуванням внесених змін заплановано у сумі 192289,1 тис. грн., виконання по видатках за звітний період становить – 36225,6 тис. грн., або 18,8 відсотків до річного плану.

Структура видатків за економічними ознаками зберігає соціально-відновлювальну спрямованість. В розрізі економічної структури видатків пріоритетно здійснювалось фінансування захищених та першочергових статей видатків, а також і інших видатків, спрямованих на поліпшення матеріально - технічної бази бюджетних установ.

Своєчасно та в повному обсязі здійснювалася оплата праці працівників бюджетних установ селищної ради, забезпечено підвищення рівня мінімальної заробітної плати.

Найбільший відсоток виконання по видаткам в бюджеті Великоновосілківської селищної територіальної громади займають видатки на освіту – 20372,8 тис. грн., при плані 113559,3 тис. грн. або 17,9%, на утримання апарату управління органів місцевого самоврядування – 5412,0 тис. грн., при плані 24161,8 тис. грн., або 22,4 %, соціальний захист та соціальне забезпечення - 4426,4 тис. грн., при плані 24232,4 тис. грн., або 18,3 %, видатки на охорону здоров'я складають 1689,9 тис. грн., при плані 7872,1 тис. грн., або 21,5 %, на культуру та мистецтво - 1117,2 тис. грн., при плані 7457,3 тис. грн., або 15%, економічна діяльність – 1551,9 тис. грн., при плані 5578,1 тис. грн., або 27,8%, на житлово–комунальне господарство - 487,2 тис. грн., при плані 4648,7 тис. грн., або 10,5 %, фізичну культуру і спорт - 898,3 тис. грн., при плані 2947,5 тис. грн. або 30,5 %, по міжбюджетним трансфертам - 269,9 тис. грн., при плані 1631,9 тис. грн., або 16,5%.

Спеціальний фонд

По спеціальному фонду видатки на рік з урахуванням внесених змін передбачені у сумі 11575,8 тис. грн., виконання по видатках за звітний період становить – 563,3 тис. грн.

По галузях виконання по капітальних видатках виглядає наступним чином:

- Економічна діяльність – 226,3 тис. грн..
- Освіта – 181,2 тис. грн.
- Соціальний захист та соціальне забезпечення – 118,3 тис. грн.
- Житлово-комунальне господарство – 34,0 тис. грн.
- Державне управління – 3,5 тис. грн.

Проаналізуємо доходи та видатки Великоновосілківського бюджету за I півріччя 2021 року (додаток Б) [43]:

ДОХОДИ

Загальний фонд

За I півріччя 2021 року дохідна частина бюджету без урахування офіційних трансфертів виконана на 44,7% до річного плану та складає 36 034,3 тис. грн (рис 2.6.)

Структура надходжень загального фонду бюджету без урахування міжбюджетних трансфертів за I квартал 2021 року (рис 2.5.):

- податок на доходи фізичних осіб – 23 466,1 тис.грн або 51,0% до річного плану;
- податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності – 19,1 тис. грн або 241,2 % – річний план перевиконано у зв'язку з тим, що з'явився новий платник («Комунальне підприємство "Зеленопільське"»);
- внутрішні податки на товари та послуги – 497,3 тис. грн. або 68,5 %;
- податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – 280,3 тис. грн або виконання – 165,5 %;
- плата за землю – 3 966,9 тис. грн. або 23,6 %;
- єдиний податок – 6 607,9 тис. грн. або 40,9 %;
- неподаткові надходження – 1 157,6 тис. грн. або 169,5 % – деякі з цих податків планами не передбачені.

Рис. 2.5. Структура надходжень загального фонду бюджету

Джерело: побудовано на основі [42]

Станом на 30.06.2021 року запланований обсяг доходів на рік (з урахуванням змін) складає 209 325,8 тис. грн., в тому числі по загальному фонду 206 728,5 тис. грн., по спеціальному – 1 083,5 тис. грн.

Доходна частина збільшена за рахунок врахування трансфертів, загальний обсяг яких станом на 30.06.2021 склав 126 125,1 тис. грн., до яких включені:

- базова дотація – 27501,5 тис. грн. (з врахуванням ВПО додатковий ресурс склав 18600 тис. грн.);

- освітня субвенція з державного бюджету - 58880,4 тис. грн.;

- трансферти з обласного бюджету – 16 421,4 тис. грн.;

- трансферти з бюджету Комарської громади – 6709,8 тис. грн.;

- трансферти з бюджету Старомлинівської громади -7311,9 тис. грн.;

- трансферти з районного бюджету Волноваського району -9169,1 тис. грн. ;

- трансферти з бюджету Курахівської громади -131,0 тис. грн.

Всього до бюджету громади надійшло субвенцій та дотацій у сумі 65 775,3 тис. грн., виконання до річного плану становить – 52,2 %.

Спеціальний фонд

За звітний період до спеціального фонду бюджету Великоновосілківської ОТГ надійшло 2 162,9 тис. грн., з них:

- надходження від викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення – 63,1 тис. грн. або 146,4 % до річного плану;

- надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях – 4,3 тис. грн. (58,8% до річного плану);

- власні надходження бюджетних установ - 2 093,2 тис. грн.;

- кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у державній або комунальній власності, та земельних ділянок, які знаходяться на території Автономної Республіки Крим – 0,9 тис.грн.;

- грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього середовища внаслідок господарської та іншої діяльності -1,4 тис.грн.

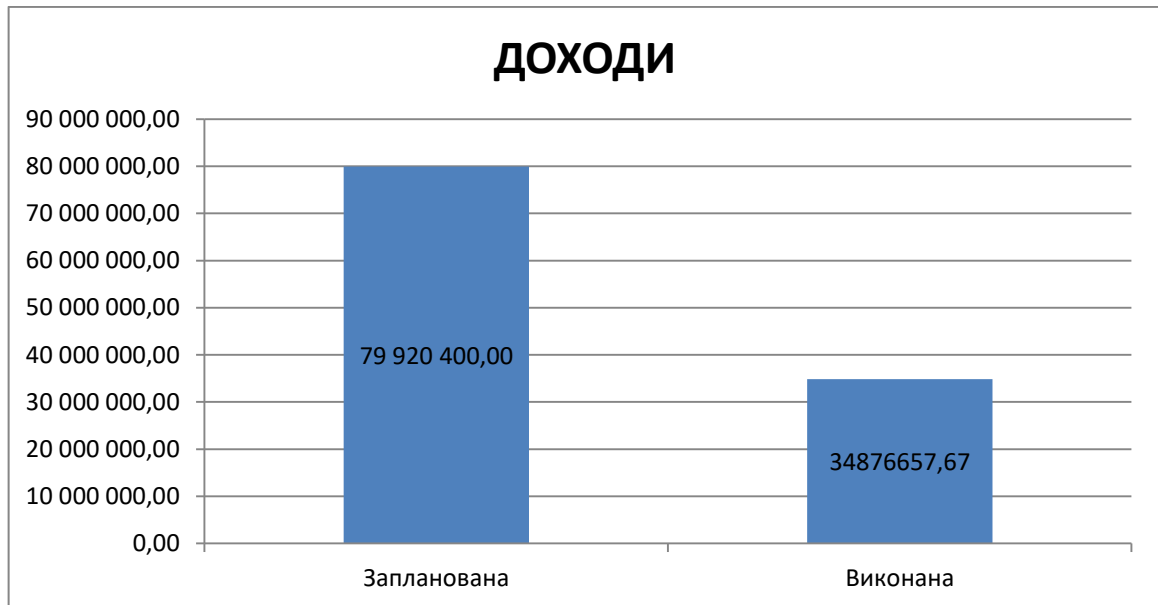

Рис 2.6. Доходи Великоновосілківського бюджету

Джерело: розраховано на основі [42]

ВИДАТКИ

Загальний фонд

Видатки на 2021 рік по загальному фонду з урахуванням внесених змін заплановано у сумі 204982,6 тис. грн., виконання по видатках за звітний період становить – 91292,3 тис. грн., або 44,5 відсотків до річного плану (рис.2.8).

Структура видатків за економічними ознаками зберігає соціально-відновлювальну спрямованість. В розрізі економічної структури видатків пріоритетно здійснювалось фінансування захищених та першочергових статей видатків, а також і інших видатків, спрямованих на поліпшення матеріально - технічної бази бюджетних установ (рис. 2.7).

Своєчасно та в повному обсязі здійснювалася оплата праці працівників бюджетних установ селищної ради, забезпечено підвищення рівня мінімальної заробітної плати.

Найбільший відсоток виконання по видаткам в бюджеті Великоновосілківської селищної територіальної громади займають видатки на освіту – 53790,8 тис. грн., при плані 111852,4 тис. грн. або 58,9%, на утримання апарату управління органів місцевого самоврядування – 11744,3 тис. грн., при плані 24861,8 тис. грн., або 12,9%, соціальний захист та соціальне забезпечення – 11664,2 тис. грн., при плані 25240,5 тис. грн., або 12,8 %, видатки на охорону здоров'я складають 4440,2 тис. грн., при плані 9535,6 тис. грн., або 4,8 %, на культуру та мистецтво - 3180,3 тис. грн., при плані 7734,9 тис. грн., або 3,4 %, економічна діяльність – 2307,4 тис. грн., при плані 13119,4 тис. грн., або 2,6 %, на житлово – комунальне господарство – 2230,2 тис. грн., при плані 7860,9 тис. грн., або 2,5 %, фізичну культуру і спорт - 1475,1 тис. грн., при плані 2945,2 тис. грн. або 1,6 %, по міжбюджетним трансфертам – 459,8 тис. грн., при плані 1631,9 тис. грн., або 0,5% .

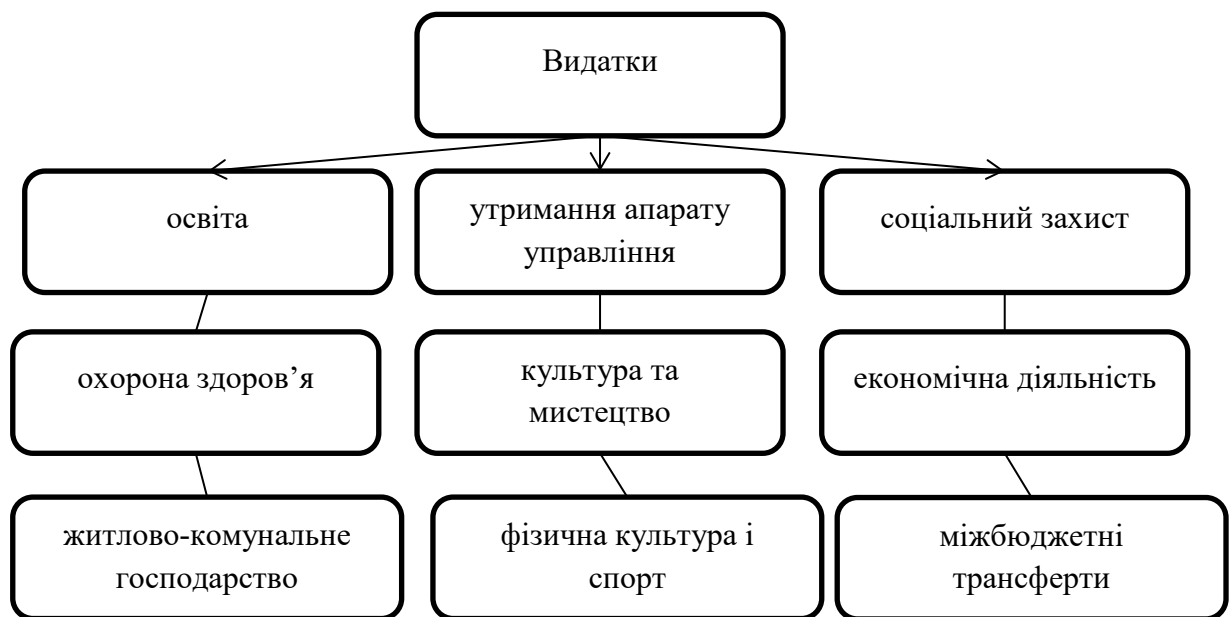

Рис. 2.7. Структура видатків Великоновосілківського бюджету

Джерело: побудовано на основі [42]

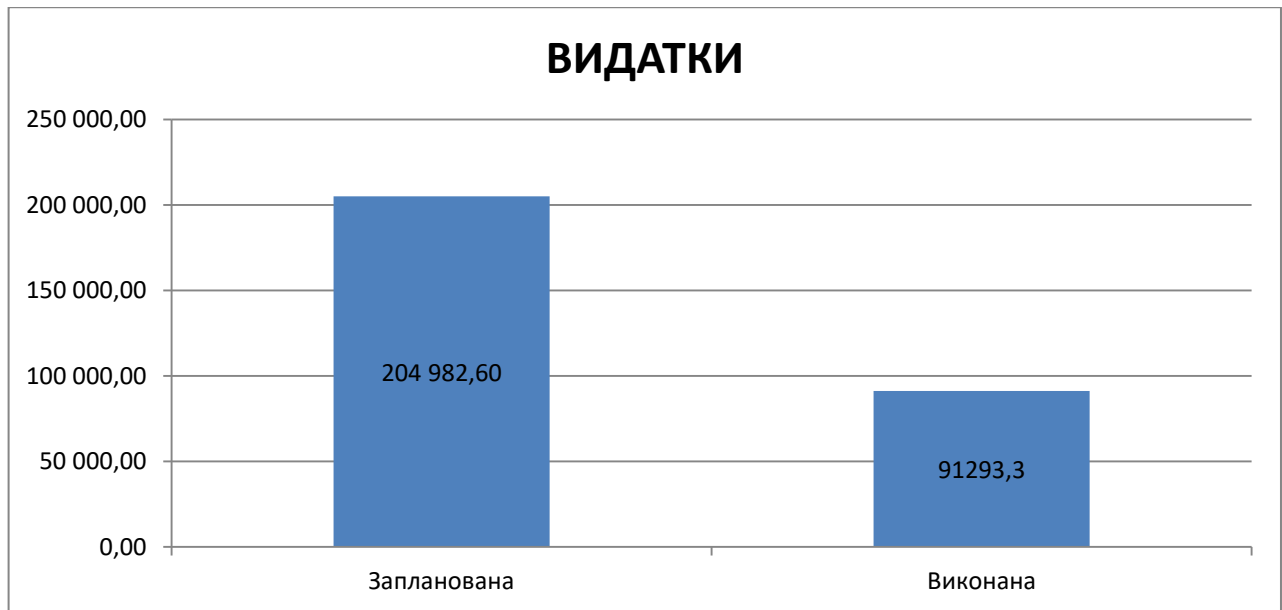

Рис. 2.8. Видатки бюджету Великоновосілківського бюджету

Джерело: побудовано на основі [42]

Спеціальний фонд

По спеціальному фонду видатки на рік з урахуванням внесених змін передбачені у сумі 19070,4 тис. грн., виконання по видатках за звітний період становить – 6098,6 тис. грн.

По галузях виконання по капітальних видатках виглядає наступним чином:

- Економічна діяльність – 3869,6 тис. грн..
- Освіта – 1268,4 тис. грн.
- Соціальний захист та соціальне забезпечення – 505,9 тис. грн.
- Охорона здоров'я – 263,1 тис. грн.
- Культура і мистецтво – 111,6 тис. грн.
- Житлово-комунальне господарство – 76,5 тис. грн.
- Державне управління – 3,5 тис. грн.

Є різні підходи до визначення ефективності використання ресурсів, такими показниками цікавляться як населення, платники податків, так і контролюючі органи влади. Законодавство не пропонує розглядати такі показники, тобто вони не закріплені на законодавчому рівні, але науковці пропонують свій механізм розрахунку (І.М. Камінська, Л.В. Лисяк) [44]:

1. Аналіз збалансованості включає в себе такі показники:

- коефіцієнт бюджетного покриття $K_{БП} = \frac{\text{Бюджетні доходи}}{\text{Бюджетні видатки}} \uparrow \quad (2.2)$

- коефіцієнт стійкості бюджету $K_C = \frac{\text{Міжбюджетні трансфери}}{\text{Бюджетні доходи}} < 0,30 \quad (2.3)$

- коефіцієнт загальної податкової стійкості $K_{ЗПС} = \frac{\text{Податкові доходи}}{\text{Бюджетні видатки}} \geq 0,20 - 0,50 \quad (2.4)$

- коефіцієнт покриття видатків міжбюджетними трансфертами $K_{П} = \frac{\text{Міжбюджетні трансфери}}{\text{Бюджетні видатки}} < 0,30 \quad (2.5)$

2. Аналіз фінансової стійкості:

- коефіцієнт бюджетної залежності $K_3 = \frac{\text{Міжбюджетні трансфери}}{(\text{Бюджетні доходи} + \text{Міжбюджетні трансфери})} \leq 0,10 \quad (2.6)$

- частка дотацій вирівнювання у загальній сумі трансфертів $K_D = \frac{\text{Сума дотацій вирівнювання}}{\text{Міжбюджетні трансфери}} < 0,60 \quad (2.7)$

- коефіцієнт податкової самостійності $K_{ПД} = \frac{\text{Податкові доходи}}{\text{Бюджетні доходи}} \geq 0,30 \quad (2.8)$

- коефіцієнт стійкості дохідної бази $K_{СДХ} = \frac{(\text{Податкові доходи} + \text{Неподаткові доходи})}{\text{Бюджетні доходи}} \geq 0,60 \quad (2.9)$

3. Аналіз ефективності бюджету:

- коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету $K_{БД} = \frac{(\text{Бюджетні доходи} - \text{Бюджетні видатки})}{\text{Бюджетні видатки}} \leq 0 \quad (2.10)$

- коефіцієнт бюджетної результативності $K_{БР} = \frac{\text{Бюджетні доходи}}{\text{Середня чисельність населення за рік}} \uparrow \quad (2.11)$

- коефіцієнт бюджетного забезпечення населення $K_{БЗ} = \frac{\text{Бюджетні видатки}}{\text{Середня чисельність населення за рік}} \uparrow \quad (2.12)$

- показник стабільності дохідної частини бюджету $K_{СД} = \frac{\text{Податкові доходи}}{\text{Міжбюджетні трансфери}} \geq 1 \quad (2.13)$

Дані показники дають змогу розглянути ефективність бюджету. Отже, розрахуємо показники ефективності бюджету Великоновосілківської ОТГ (значення розміщено у додатку В).

Основними платниками податків є:

- ТОВ «Ново-Шахтарське»;
- ПП Агрофірма «Ясна Поляна»
- СФГ «АЕМ»;
- СФГ «Росток Агро»;
- Багатирське СПО;
- ФГ «Катранжі»;
- ФГ «Чернов Ю.М.»;
- ФГ «Філахтов»;
- ФГ «Адоніс»;
- ФГ «Кронос»;
- ФГ «Агро»;
- АК «Фактор»;
- СООО «Україна»;
- ФГ «Диметра Нова»;
- ФГ «ВЯЗ»;
- ТОВ «Южное»;
- ТОВ «Млин плюс»;
- СФГ Інгул;
- КП «Великоновосілківське БТІ»;
- КП «Великоновосілківський комунхоз»;
- КП «Андріївське»;
- ФГ «Рассвет»;
- ФГ «Радуга»;
- ПП «Лада»;
- ФГ «АВД»;
- ФГ «Лан +»;

- ФГ «Агро-Лідер 2020»;
- ФГ «Мартиненко О.М.»;
- ФГ «АКМЕ»;
- ФГ «Стріонов І.І.»;
- ПАТ «Макстрой»;
- ФГ «Спас»;
- ФГ «Борисенко Т.»;
- ФГ «Борисенко О.»;
- ФГ «Мрія»;
- СФГ «Нива»;
- ФГ «Колос»;
- ФГ «Шульга»;
- СФГ «Лунь»;
- СФГ «Степ»;
- СФГ «Бутенко П.С.»;
- СФГ «Радуга»;
- ФГ «Кія»;
- ФГ «Арата».

2.3. Проблеми і протиріччя реалізації місцевого бюджету Великоновосілківської ОТГ

Виконання бюджету передбачає використання комплексу заходів із забезпечення норми й своєчасності виконання плану доходів і витрат. При цьому виконання доходної частини бюджету потребує використання як суми передбачених коштів, так і по кожному джерелу. Виконання плану по витратам означає фінансування усіх заходів і установ, економія і ефективність у використанні бюджетних ресурсів. Виконання бюджету – це заключна стадія бюджетного процесу, вона є реалізацією фінансового плану [48].

Виділимо проблеми, які потрібно вирішити для успішного виконання бюджету [43]:

- недосконала база платників податків;
- деякі установи, що фінансуються з бюджету, не використовують бюджетні кошти з економією та максимальною ефективністю;
- недосконалі методи фінансового контролю за виконанням бюджету;
- зростання недоїмки до бюджету;
- відсутність промислових підприємств на території громади;
- сезонність надходжень доходів до бюджету від сільгосптоваровиробників;
- легалізація робочих місць;
- тіньова оренда земельних ділянок;
- відсутність даних щодо виконання бюджетів рад, які увійшли до бюджету громади за попередні роки.

Бюджетним кодексом України передбачено такі стадії бюджетного процесу у місцевому бюджеті [38]:

- затвердження бюджетного регламенту. (Рішенням сесії селищної ради затверджено Бюджетний регламент);
- складання та розгляд прогнозу місцевого бюджету;
- складання проекту бюджету громади;
- розгляд проекту та прийняття рішення про місцевий бюджет;
- виконання бюджету, включаючи внесення змін до рішення про місцевий бюджет;
- підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього.

Бюджет Великоновосілківської селищної ТГ на 2021 рік прийнято збалансованим. Річний план за доходами дорівнює плану за видатками. Але, на стадії виконання бюджету існує ряд проблем, серед яких [42]:

- дефіцит бюджету та проблеми його фінансування;
- дисбаланс у виконанні бюджету;

- недоліки у застосуванні програмно-цільового методу у бюджетному процесі;

- фіскальна спрямованість податкової системи;

1. Дефіцит бюджету та проблеми його фінансування: у процесі виконання бюджету існує проблема, коли видатки перевищують доходи. Це пов'язано, перш за все, з сезонністю надходжень основних доходів від сільгосптоваровиробників переважно у II півріччі, а видатки, наприклад, на енергоносії (придбання вугілля) треба проводити у I кварталі;

2. Дисбаланс у формуванні бюджету: як ми можемо бачити із додатків за I півріччя 2021 року дохідна частина бюджету без урахування офіційних трансфертів виконана всього на 44,7% до річного плану, видатки на 2021 рік виконано на 44,5%. Видатки на освіту займають найбільшу вагу, або 58,9%, в той же час інші сфери потребують детальнішого розгляду та вдосконалення. За структурою надходжень виділимо такі показники:

- податок на доходи фізичних осіб виконаний на 51,0% від річного плану;

- внутрішні податки на товари та послуги – 68,5%;

- плата за землю – 23,6%;

- єдиний податок – 40,9%;

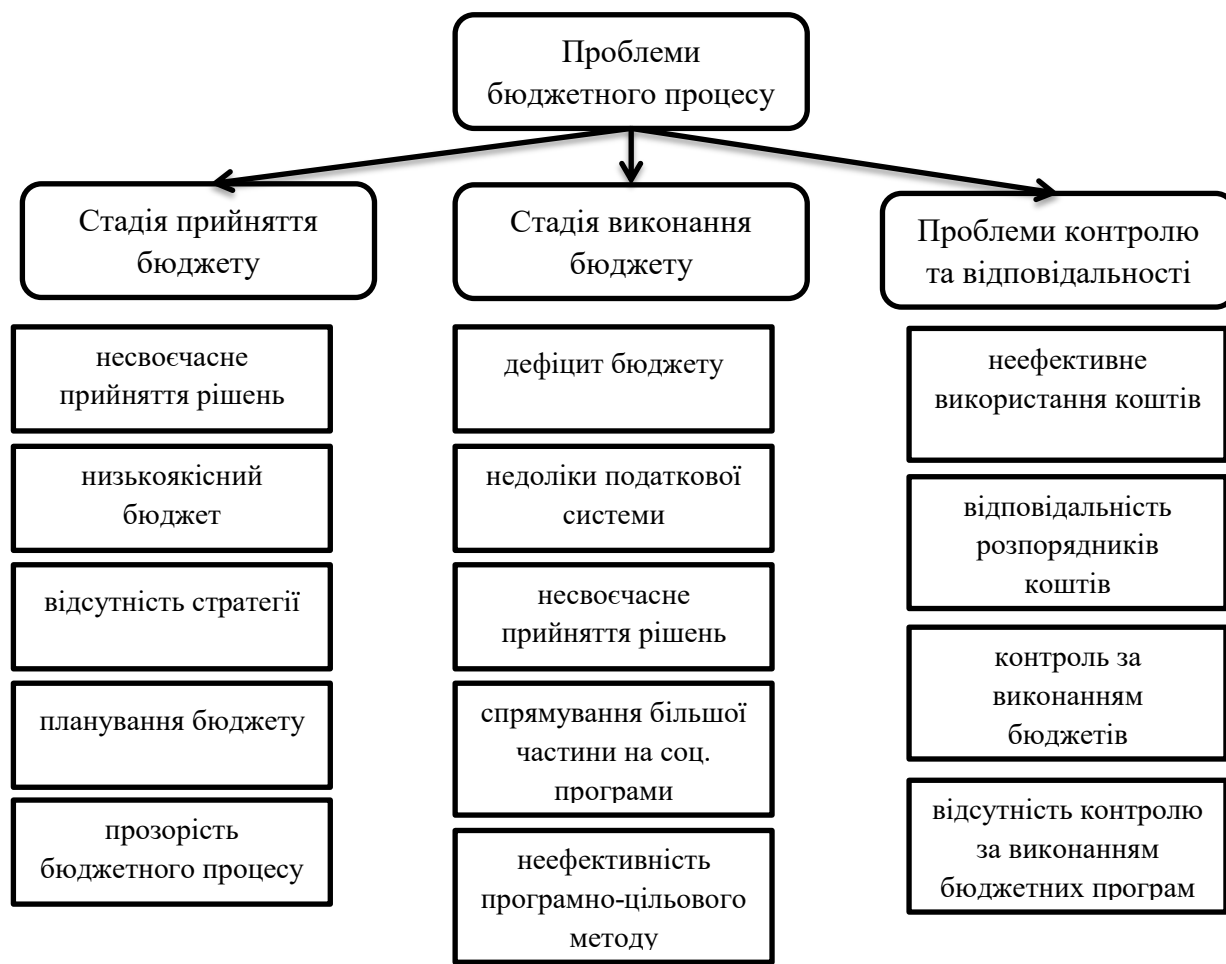

Рис. 2.9. Проблеми бюджетного процесу місцевих бюджетів

Джерело: складено на основі [47]

Є чітке розуміння, що видатки місцевого бюджету відрізняються від Державного бюджету України, серед них немає таких [45]:

- забезпечення безпеки держави;
- міжнародна діяльність;
- фундаментальні наукові дослідження;
- обслуговування державного зовнішнього боргу;

Так, відповідно до Бюджетного Кодексу планування та фінансування видатків бюджету Великоновосілківської селищної територіальної громади здійснюються відповідно до статей 89, 91.

Стаття 89. Видатки, що здійснюються з бюджетів територіальних громад [38]. До видатків, що здійснюються з бюджетів територіальних громад, належать видатки на:

1. Освіту (дошкільну, загальну середню, ліцеї, початкові школи, гімназії, міжшкільні ресурсні центри, заклади спеціалізованої освіти, дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри, інклюзивно-ресурсні центри):

- фахову передвищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців на умовах регіонального замовлення);
- інші державні освітні програми;
- вищу освіту (оплата послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів);
- післядипломну освіту (оплата послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах регіонального замовлення);
- позашкільну освіту;
- професійну (професійно-технічну) освіту з бюджету міської територіальної громади;

2. Охорону здоров'я:

- амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу;
- первинну медичну допомогу;
- програми медико-санітарної освіти;
- інші державні програми медичної та санітарної допомоги;
- оплату комунальних послуг та енергоносіїв комунальними закладами охорони здоров'я;
- місцеві програми розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я;
- місцеві програми громадського здоров'я.

3. Соціальний захист та соціальне забезпечення:

- державні програми соціального забезпечення;
- державні програми підтримки будівництва житла для окремих категорій громадян;
- державні культурно-освітні програми;
- фізичну культуру і спорт.

Стаття 91. Видатки місцевих бюджетів, що здійснюються з усіх місцевих бюджетів. До них належать видатки на [45]:

1. Місцеву пожежну охорону:
 - муніципальні формування з охорони громадського порядку.
2. Органи місцевого самоврядування;
3. Соціальний захист та соціальне забезпечення:
 - програми місцевого значення стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, у тому числі на підтримку діяльності молодіжних центрів;
 - місцеві програми соціального захисту окремих категорій населення;
 - програми соціального захисту малозабезпеченої категорії учнів закладів (професійно-технічної) освіти;
 - центри обліку та заклади соціального захисту для бездомних осіб, центри соціальної адаптації осіб, звільнених з установ виконання покарань;
 - компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян;
 - компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги громадянам похилого віку;
 - надання фінансової підтримки громадським об'єднанням ветеранів на виконання програм відповідного адміністративно-територіального рівня.
4. Місцеві програми розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів;
5. Культурно-мистецькі програми місцевого значення;
6. Програми підтримки кінематографії та засобів масової інформації;
7. Місцеві програми з розвитку фізичної культури і спорту;
8. Типове проектування, реставрацію та охорону пам'яток архітектури;
9. Транспорт, дорожнє господарство;
10. Заходи з організації рятування на водах;
11. Обслуговування місцевого боргу;
12. Програми природоохоронних заходів місцевого значення;
13. Управління комунальним майном;

14. Регулювання земельних відносин;
15. Заходи у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій;
16. Заходи та роботи з територіальної оборони;
17. Проведення місцевих виборів у випадках, передбачених законом;
18. Членські внески до асоціацій органів місцевого самоврядування;
19. Підвищення кваліфікації депутатів місцевих рад;
20. Реалізацію програм допомоги і грантів Європейського Союзу:
 - програми підтримки будівництва житла для окремих категорій громадян;
 - пільги з послуг зв'язку, інші передбачені законодавством пільги;
 - місцеві програми підтримки автомобільних підприємств санітарного транспорту;
 - місцеві програми підтримки здобуття професійно-технічної, фахової передвищої та вищої освіти на умовах регіонального замовлення у відповідних закладах освіти;
21. Інші програми, пов'язані з виконанням власних повноважень, затверджені місцевою радою згідно із законом.

Але завдання, що стоять перед місцевим бюджетом є не менш важливими, наприклад, фінансування соціальної сфери є найважливішим напрямом бюджетної політики [48].

Місцевий бюджет залежить від щорічно встановлених нормативів відрахувань від загальнодержавних податків і зборів. Все це зменшує стимул до проведення реформ, залучення інвестицій, підвищення ефективності збирання податків та створює надмірне навантаження на систему фінансового вирівнювання [48].

У результаті місцеві органи не можуть забезпечити збалансованість бюджету. Такі умови не дають змогу забезпечити ефективне управління видатками, реструктуризації бюджетної заборгованості, залучення інвестицій у суспільну інфраструктуру [44].

Також, проблемою є чинне законодавство, яке не дає змоги повністю самостійно розвивати інфраструктуру в регіоні, фінансова допомога, яка не дає змогу посилювати фінансово-господарську ініціативу [45].

Отже, проблемами поповнення дохідної частини місцевих бюджетів є [42]:

- процентна складова власних доходів місцевого бюджету коливається в межах 50% від необхідного для виконання видаткових зобов'язань;
- у зв'язку з недостатністю доходів, місцеві бюджети орієнтуються на надання фінансової допомоги з Державного бюджету України;
- відсутність самостійності;
- фінансова криза припинила кредитування юридичних і фізичних осіб, тому ситуація набула критичного характеру;

Виділимо таке значення як «самостійність» бюджету. Це поняття означає, що орган влади володіє достатнім розміром власних коштів, має право вільно розпоряджатися ними відповідно до виконуваних функцій, несе відповідальність за раціональне й ефективне використання бюджетних коштів [48].

До комплексу проблем місцевого бюджету можна віднести наступні [48]:

- залежність місцевого бюджету нижчого рівня від бюджету вищого рівня;
- закритість системи розрахунків;
- відсутність можливості перерозподілу субвенцій;
- відсутність перспектив розвитку;
- низький рівень прогнозу показників доходів;
- відсутність мотивації працівників до дій в інтересах населення;

Наступною з найгостріших проблем є розподіл дохідної частини, оскільки виникає «конфлікт» між доходами і видатками. Тому, можна сказати про те, що податки дохідної частини треба поділяти на 2 групи [44]:

- Перша група включає податки, що закріплюються за місцевим бюджетом;
- Друга група – це податки, що перерозподіляються з метою бюджетного регулювання.

Проаналізуємо показники фінансової стійкості Великоновосілківської ОТГ, для цього використаємо додаток В, де відображені значення отриманих показників.

Коефіцієнт бюджетного покриття коливається в межах 1,16-2,58, взявши січень 2021 року ми бачимо показник 2,58, цей показник стрімко падав, та у червні показав найнижчий показник – 0,28, потім у серпні була динаміка стрімкого зростання до 1,16. Це свідчить про неспроможність Великоновосілківської ТГ функціонувати без трансфертів, тобто вони лише своїми доходами не покривають всі видатки. Нормативне значення – показник повинен зростати та бажано показувати результат 1.

Значення коефіцієнта бюджетної стійкості перевищує норму (0,3), лише за серпнем цей показник наблизився до нормативу. Це свідчить що місцевий бюджет ще деяким чином місцевий бюджет залежить від державного.

Величина коефіцієнта загальної податкової стійкості з лютого по червень показував нормативний показник, а з липня почав зростати і уже у серпні він дорівнював 1,14, що набагато більше нормованого показника. Це свідчить про те, що громада лише частково може покривати податковими надходженнями місцеві видатки.

Щодо коефіцієнта покриття видатків трансфертами, то цей показник показує динаміку зниження зі значення 2,65 у січні до 0,34 у вересні, який дуже близько до нормованого показника. Така тенденція є позитивною, вона показує поступове зменшення державної підтримки.

Коефіцієнт бюджетної залежності у вересні дорівнює 1, при нормативі менше 0,10. Це свідчить про те, що Великоновосілківська ОТГ ще дуже залежить від фінансування з державного бюджету.

В сукупних доходах частка податкових і неподаткових надходжень є максимальною та є джерелом наповнення. Про це свідчить показник коефіцієнта стійкості дохідної бази, який коливається у межах 0,84-0,97.

У вересні 2021 року показник дефіцитності місцевого бюджету показав значення -1, при нормативі більше 0, це означає, що громада має певне рівняння між доходами і видатками.

Бюджетна результативність показує динаміку зростання з 213,68 у січні до 454,21 у серпні. Загалом, це означає, що рівень забезпеченості громадян зростає.

У досліджуваному періоді коефіцієнт стабільності дохідної частини бюджету є зростаючим, що означає про стійкість та ефективність бюджету.

Отже, сьогодення потребує подальшого розвитку та прагнення до більшої фінансової самостійності органів місцевого самоврядування. Тому у 2014 році започаткували процес децентралізації, метою якого є підвищення рівня регіонального розвитку територій. В Україні існує 81 селищна рада, серед якої й Великоновосілківська, до складу якої входять селище міського типу Велика Новосілка, 21 село та 7 селищ. Індекс податкоспроможності громади складає – 0,5, тому громада є дотаційною. У роботі визначено показники ефективності бюджету (додаток В). Надходження до бюджету складають податки та неподаткові надходження. Загалом, функціонування громади можна охарактеризувати тільки з позитивної сторони, адже всі процеси в ній направлені на поліпшення життя населення. Виконання бюджету неможливе й без проблем. Найголовнішими з них - недосконала база платників податків, сезонність надходжень до бюджету, деякі установи не використовують кошти з економією. Також проблемою є чинне законодавство, яке не дає змогу повністю самостійно розвивати інфраструктуру в регіоні. Бюджет залежить від щорічно встановлених нормативів податків і зборів, тому місцеві органи не можуть забезпечити збалансованість бюджету та забезпечити ефективне управління видатками, залучити додаткові інвестиції.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЯ АКТИВІЗАЦІЇ РОЛІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

3.1. Використання зарубіжного досвіду ефективної реалізації місцевих бюджетів

Сьогоднішні реалії не мають універсальної моделі чи методології, яку можна було б застосувати у повному обсязі в Україні. Але зарубіжний досвід свідчить про значущість децентралізації для країн, які на сьогодні почали процеси суттєвих змін у системі регулювання суспільних відносин. Для таких країн децентралізація є саме таким дієвим способом суттєвих змін у житті суспільства та має значний потенціал та перспективи саме для місцевого розвитку [49].

Різні історичні умови розвитку сприяли створенню декількох моделей організації місцевого самоврядування зі своїми специфічними ознаками, серед яких типи та форми взаємовідносин органів місцевого самоврядування з органами державної влади.

Економічні та юридичні норми супроводжують бюджетну систему країни на всіх етапах її становлення, яка залежить від форми державного устрою.

Федеративні країни дотримуються трирівневої бюджетної системи, а унітарні країни обмежуються двома рівнями. До складу першої відносять:

- федеральний, він же центральний бюджет;
- бюджет суб'єктів федерації (штатів, регіональні);
- місцеві.

Дворівнева ж складається з державного і місцевого бюджету. Федеративні види місцевих бюджетів підкріплені федеральним законодавством та законодавством щодо окремих суб'єктів федерації, унітарні – чітко визначені на загальнодержавному рівні. Є також країни зі своїми особливостями, у яких

до місцевих бюджетів включено бюджети торговельних товариств, які створені за допомогою держави [51].

Деякі країни мають високий рівень розбіжності бюджетної забезпеченості (тобто рівень фінансового забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами влади), що передбачає високу вірогідність централізації бюджетної системи. Проте більша кількість країн відносять свої бюджетні системи до децентралізованих, коли місцеві бюджети існують як окрема ланка бюджетної системи, та не входять до складу місцевого чи державного бюджетів вищого рівня. Тому, центральна ланка фінансування органів влади – місцеві бюджети, сформовані на території окремих адміністративних одиниць, що у більшості випадків мають виборні органи управління та які формуються з умовою фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування. Це означає, що такі органи повинні розв'язувати питання місцевого значення [51].

Різні форми бюджетів входять до системи місцевих бюджетів [51]:

- бюджети територіальних громад та інших органів місцевого самоврядування;
- бюджети державних утворень, які є суб'єктами федерації.

Місцеві бюджети як нашої країни, так і зарубіжних складаються з доходів та видатків, які взаємопов'язані між собою. До складу доходів входять податкові (доходи від податків, зборів, інших платежів, які є обов'язковими), їх ще називають базисом, та неподаткові надходження, які відіграють меншу роль у складі доходів. Неподаткові надходження в середньому коливаються від 10 до 35%. Не можна не сказати про міжбюджетні трансферти, які відіграють важливу роль у фінансуванні доходів і видатків місцевих бюджетів [51].

Проаналізувавши зарубіжну літературу [47], зробив висновок, що доходи місцевих бюджетів формуються по-різному, але є чотири основні джерела наповнення дохідної частини:

- податок – одне з найголовніших джерел доходів місцевих бюджетів;
- неподаткові надходження;

- субсидії та дотації;
- кредити або позики.

Деякі країни показують низький рівень доходів від податків (приблизно 10%), у інших – цей показник перевищує 20-40% [47].

Децентралізація у розвинених країнах втілюється за допомогою розподілу функцій та повноважень між центральними та місцевими органами влади, які реалізують виконавчі та, у деяких випадках, законодавчі функції. Існує різниця між децентралізацією федеративних та унітарних держав. У першому випадку, функція та повноваження розподіляються між федеральними органами та органами суб'єктів федерації, а потім надають такі повноваження місцевим органам публічної влади. При цьому, такі органи здійснюють єдину владу, та створюють умови для задоволення всіх потреб населення. Але, рівень задоволення потреб буде залежати від фінансової спроможності адміністративної одиниці. Основою цьому буде служити місцевий бюджет, який виступає головним елементом системи фінансового регулювання всієї економіки загалом, та використовується для розвитку окремої території. Щодо унітарної держави, то децентралізація реалізується шляхом встановлення кількох адміністративних рівнів, та розподілення повноважень між центральними та місцевими органами влади [47].

У таблиці 3.1. буде наведено особливості формування та використання коштів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах.

Таблиця 3.1.

Особливості формування та використання коштів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах

Формування коштів місцевих бюджетів			
Федеративні держави	Унітарні держави		
Урядовий проект планує видатки на 2-3% більше, ніж минулого року.	Частка місцевих бюджетів коливається на рівні 30%.	Великі капіталовкладення (більше 52%). Частка податків –	Одним із пріоритетів державних витрат є розвиток науки.

Мають задовольнятися усі критерії бюджетної політики ЄС.	Головним джерелом є муніципальний податок (вартість майна, кількість членів сім'ї). Поділ видатків на поточні (податки) та капітальні (позики).	40%; субсидій – 30%; позики та власні надходження – 30%. Місцеві бюджети потребують додаткових ресурсів для фінансування власних програм.	Рівень видатків на науково-дослідні роботи у % ВВП є найвищим у світі.
Продовження таблиці			
Фінансування освіти, економічного розвитку і співпраці. Найвищі витрати – соціальні виплати.	Житлове, шляхове господарство, освіта, місцева влада та самоврядування, судова система, поліція, охорона навколишнього середовища.	Утримання адміністративно-силового апарату, освіта, культура, розвиток інфраструктури.	Соціальна сфера. Більшість соціальних послуг для населення є абсолютно безкоштовними.

Джерело: складено на основі [51]

Виділяють п'ять основних умов успішної децентралізації в європейських країнах [49]:

- проведення процесів децентралізації за допомогою розвитку місцевого та регіонального самоврядування;
- виявлення та повне вирішення проблем даної території;
- свобода місцевого та регіонального самоврядування;
- культурна, мовна та етнічна різноманітність;
- конкуренція у галузі економіки між регіональними та місцевими рівнями.

Плюсом децентралізації є те, що вона дозволяє місцевій громаді зробити свій вибір в управлінні місцевим господарством і фінансами. Кожній громаді

привласнюються свої ресурси – податки, які залишаються в ній, і які вона витрачає на свій розсуд [47].

Аналітиками інформаційної кампанії Stronger Together було відзначено, що фінансування місцевої влади є доволі витратним процесом при реформуванні цієї сфери у європейських країнах [47].

Наприклад, сусідні Україні держави не можуть забезпечити себе доходами, тому держава забезпечує 50% дохідної частини бюджетів. За словами місцевої влади, обсяг власних доходів дуже низький, тому цього їм недостатньо. Вони мають чотири види податків, головний з яких – податок з обороту від підприємств, який приносить близько 16% сукупного доходу громади. В місцях, де є великі підприємства, забезпечується 30-40% потреб місцевого бюджету. Комунальний податок приносить лише 2% сукупного доходу, але стягують його майже всі громади. Важливим є також податок на нерухомість – один з найголовніших джерел доходів громади [47].

Варто зазначити, що велика кількість європейських країн практикують впровадження програм бюджету участі. Його перевагами є [51]:

- більш ефективно розподіляються державні кошти;
- досягається згода щодо бюджетних програм місцевої влади з мешканцями;
- відкрито розглядається та приймається бюджет, що надає змогу громадськості відчувати труднощі та перешкоди роботи органів місцевої влади;
- дозволяється брати участь громадянам у процесі становлення бюджету;
- збільшується рівень соціальної єдності;
- реалізуються реальні потреби громадян;
- поліпшується комунікація з мешканцями.

Цей процес надає такі переваги для мешканців [51]:

- відкритий доступ до інформації щодо бюджету;
- спільне прийняття рішень у питаннях, що стосуються важливих сфер життя місцевої громади;

- реалізація активної громадянської позиції;
- поліпшення рівня довіри населення до влади;
- досягнення розуміння між різними групами мешканців.

Такий бюджет є дуже важливим і найефективнішим інструментом прийняття рішень на місцевому рівні, оскільки мешканці приймають участь у всіх процесах створення «власного блага» [51].

Сьогоднішня система децентралізації діє таким чином [49]: держава в особі центрального бюджету виділяє кошти на область, область – на район, а район – на міста районного значення, села й селища.

За своєю формою українська модель децентралізації дуже схожа з польською. Якщо зробити порівняльний аналіз, то можна сказати, що ці дві моделі створені на принципі поєднання централізації та децентралізації, до основи територіальної організації влади відносять інститут місцевого самоврядування. Крім того, обидві країни мають однакову трирівневу систему адміністративно-територіального устрою, яка складається з (рис. 3.1.):

- територіальної громади;
- району;
- області.

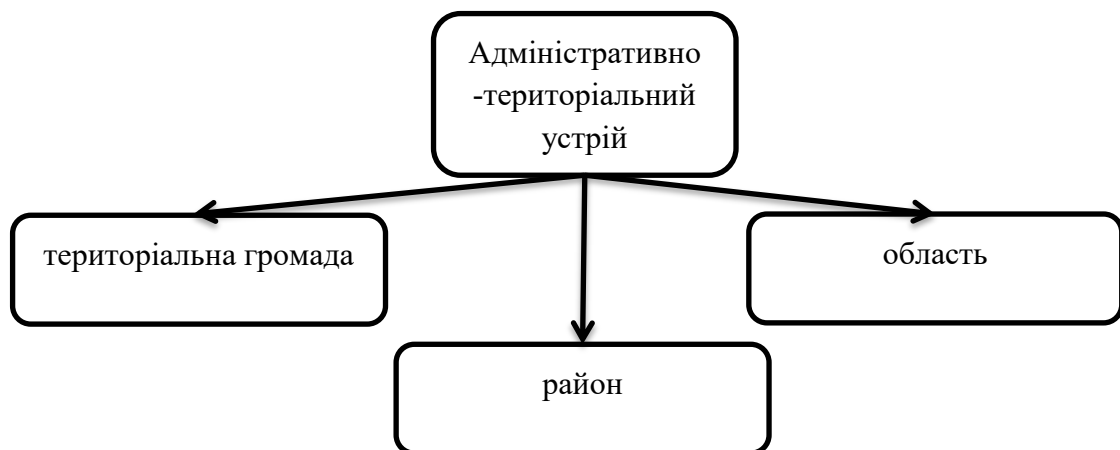

Рис. 3.1. Адміністративно-територіальний устрій України

Джерело: побудовано на основі [46]

Однак, між ними існує різниця в базовому рівні місцевого самоврядування: в Україні – село, селище, місто; в Польщі – гміна (включає в

себе декілька населених пунктів, які розділені між собою територією). Кошти, які зібрані на території гміни у вигляді податків, направлені на поліпшення становища даної території. Польська реформа рівня гмін відбувалася на основі примусу, в той же час, українська – на добровільній основі за Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [50].

Схваливши у квітні 2014 року Кабінетом Міністрів України концепцію реформування місцевої влади та територіальної організації було заплановано за аналогією європейських країн створити свій адміністративно-територіальний устрій, у якому до базового рівня будуть входити громади (у Польщі – гміни), районного – райони (повіти), регіонального – Автономна Республіка Крим, Київ та область, Севастополь [48].

Головним гальмом розвитку України, на відміну від розвинутих країн світу є її екстенсивні методи розвитку, що не дає раціонально і ефективно використовувати кошти місцевих бюджетів. Європейське законодавство розглядає питання ефективного використання коштів, тому, з метою удосконалення їхнього використання, слід звернутися до нього. Слідуючи рекомендаціям Ради Європи, можна запровадити європейські стандарти у галузі місцевих фінансів. Як приклад, рекомендація «Про фінансове й бюджетне управління на місцевому й регіональному рівнях», за якою всі показники, що стосуються доходів чи видатків повинні бути відкриті, держслужбовці повинні відповідати за достовірність інформації, органи місцевого самоврядування повинні проходити процедуру перевірки [46].

Для прискорення процесу децентралізації доцільним буде використання таких дій, які довели свою результативність в інших країнах, а саме [46]:

- зміцнення податкової бази місцевого самоврядування;
- уточнення видатків, що здійснюються з бюджету;
- посилення стимулу щодо бюджетного регулювання;
- поліпшення процедури надання субвенцій на інвестиційні проекти;
- визначення основних напрямів середньострокового планування;
- посилення контролю за управлінням місцевими фінансами;

- створення прозорих процесів формування та виконання бюджету.

Крім того, для розвитку територій доцільним буде використати такі напрями, які ефективно діють у європейських країнах [46]:

- подолання стану депресивності території (подолання депресивних настроїв окремої території, у реалізації яких будуть задіяні як фінансові, так і інші ресурси держави);
- вирішення проблем, які переслідують соціальну сферу, охорону здоров'я, освіту;
- зниження до нульового показника безробіття, реалізація заходів по створенню робочих місць;
- використання всіх можливих ресурсів для подальшого збільшення надходжень до державного та місцевих бюджетів;
- стимулювання до високих темпів росту виробничого потенціалу на сучасному етапі розвитку;
- поліпшення інфраструктури територій;
- залучення зовнішніх ресурсів, у тому числі кредитних коштів.
- наближення законодавчої бази України до законодавства Європейського союзу, що стосується сфери фінансів місцевого самоврядування;
- створення проекту законів про місцеві податки і збори відповідно до Європейської хартії місцевого самоврядування (досягнення єднання між її членами та втілення у життя спільних ідеалів та принципів);
- орієнтація на знищення фіскальної незбалансованості між бідними і багатими територіями;
- виведення з системи самостійних адміністративно-територіальних одиниць;
- формування стратегічної політики держави з розбудови фінансової системи місцевої влади;

Виділимо шляхи реалізації реформи з децентралізації [47]:

- розділення повноважень між її учасниками, що дасть змогу збалансувати інтереси у публічних відносинах;
- розроблення ефективної регіональної політики, яка дасть змогу прирівняти місцевий і регіональний розвиток;
- втілення принципу субсидіарності, який дасть змогу вирішувати всі проблеми на місцях;
- реалізація адміністративно-територіальної реформи із збереженням цілісності держави;
- надання додаткових прав територіальним громадам для вирішення проблем, пов'язаних з їх територією;
- використання національних та місцевих інтересів під час проведення бюджетної реформи;
- укрупнення територіальних громад з урахуванням їх спроможності;
- зацікавленість у збільшенні обсягів власних надходжень бюджетів;
- сприяння розвитку економіки регіону і стратегічному плануванню;
- політика максимального наближення до громадянського суспільства;
- створення сприятливих умов для розвитку місцевого господарства;
- врахування світової тенденції проведення політики децентралізації;
- створення нової ідеології бюджетного процесу, яка буде спрямована, в першу чергу, на результат, а не виконання визначених завдань і отримання результатів.

За досвідом європейських країн, децентралізація виконує важливу функцію у перетворенні суспільства, взяття стратегії переходу до інституту, який засновується на відповідальності окремих людей та всієї громади в цілому. Впровадження її спостерігається в таких сферах [47]:

- адміністративній;
- бюджетній;
- фінансовій;
- політичній;
- соціальній.

Це все дає змогу для розвитку людського потенціалу, початок процесів відповідальності влади, більш якісне надання державних і громадських послуг, вирішення різного роду проблем [48].

Україні ще треба багато чому повчитися у своїх країн-партнерів, на мою думку, у тих, що обрали добровільний шлях децентралізації та шлях економічної практичності. Досвід таких країн свідчить, що збалансування адміністративної реформи, дасть великі результати у економічному потенціалі територіальних громад, від покладених центральною владою повноважень будуть залежати обсяги ресурсів, якими буде розпоряджатися місцеве самоврядування.

Також, наша країна не обділена допомогою, Європейські країни надають дуже велику допомогу, зокрема, Польща вже впродовж багатьох років фінансує і створює власні програми міжнародної технічної допомоги. Таким чином, програма «Співробітництва і розвитку» Міністерства закордонних справ Польщі зосереджує всі свої сили на допомогу нашій країні за сферою децентралізації і формування влади на регіональному рівні. У Києві працює Фонд міжнародної солідарності, який є головною організацією, що погоджує втілення польських програм підтримки реформ в сфері децентралізації в Україні. Діяльність цієї організації підкріплена Меморандумом про співпрацю між Польщею та Україною від 17 грудня 2014 року.

3.2. Напрямки удосконалення системи бюджетного забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад

Система формування бюджетного забезпечення виконує вагомую роль у фінансово-економічному регулюванні соціально-економічного розвитку територіальних громад. Здатність місцевих бюджетів впливати на динамічні перетворення в країні забезпечується передусім фінансуванням глобальної перебудови економіки та соціальної інфраструктури, як результат – позитивна тенденція економічного зростання.

На сучасному етапі Україна все більше спрямовує своїх зусиль до реалізації євроінтеграційного курсу, виконання міжнародно-правових зобов'язань, в тому числі з питань розвитку місцевої влади. Подальша децентралізація влади – саме це залишається пріоритетним напрямком діяльності України. Важливу роль у цих процесах відіграє реформування місцевого самоврядування та територіальна організація влади, відповідно до основних положень Європейської хартії місцевого самоврядування, яка є складовою у національному законодавстві [49].

Доцільним буде використання рекомендацій Європейської хартії, згідно з якою [60]:

- органи місцевого самоврядування мають право в рамках національної економічної політики на власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень;
- обсяг фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування відповідає повноваженням, передбаченим конституцією або законом;
- принаймні частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формується за рахунок місцевих податків та зборів, розмір яких вони мають повноваження встановлювати в межах закону;
- фінансові системи, які складають підґрунтя ресурсів органів місцевого самоврядування, мають достатньо диверсифікований і гнучкий характер і повинні забезпечувати можливість приводити наявні ресурси, наскільки це практично можливо, у відповідність до реального зростання вартості виконуваних ними завдань;
- захист більш слабких у фінансовому відношенні органів місцевого самоврядування передбачає запровадження процедур бюджетного вирівнювання або аналогічних заходів з метою подолання наслідків нерівного розподілу потенційних джерел фінансування і фінансового тягара, який вони повинні нести. Такі процедури або заходи не повинні звужувати свободу дій органів місцевого самоврядування в межах власної відповідальності;

- з органами місцевого самоврядування повинні належним чином проводитись консультації про порядок передачі їм перерозподілених ресурсів;
- у міру можливості, дотації органам місцевого самоврядування призначаються не для фінансування конкретних проектів. Надання дотацій не скасовує основоположну свободу органів місцевого самоврядування проводити свою політику в межах власної компетенції;
- для цілей здійснення позик інвестиційного капіталу органи місцевого самоврядування мають доступ до національного ринку капіталу в межах закону.

Підтвердженням цьому є визначення в програмних документах Президента, Уряду та Верховної Ради України пріоритетів, серед яких – децентралізація влади, передача фінансових ресурсів, зміцнення фінансової основи органів місцевого самоврядування, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності, надання високоякісних послуг населенню, узгодження інтересів держави та територіальної громади [57].

Перетворення, які у сьогоденні відбуваються у місцевих фінансах потребують створення механізму регулювання розвитку територіальної громади. Необхідною умовою успішної реалізації фінансово-бюджетних операцій є створення та запровадження сучасного інструменту фінансового забезпечення місцевих бюджетів, що дасть змогу домогтися ефективного та результативного використання наданих фінансових ресурсів та збільшить фінансовий потенціал громади, що, у свою чергу, змінить рівень та якість життя населення. Не меншу роль у становленні бюджетної політики виконує реалізація системи заходів у сфері забезпечення розвитку людського потенціалу. Тому треба удосконалити інституційні засади формування місцевих бюджетів у системі фінансово-економічного регулювання, що передбачає встановлення взаємодії між органами державного управління, місцевого самоврядування, що суттєво підвищить вплив цих органів на соціальні та економічні процеси [57].

Завдання, які потрібно виконувати органам місцевого самоврядування [53]:

1. забезпечити врівноваженість та збалансованість місцевих бюджетів, реалізувати основні пріоритети державної політики на місцевому рівні; Система формування місцевих бюджетів має базуватися на принципах системного дослідження фінансово-економічних явищ. Застосування системного підходу забезпечить взаємоузгодження форм, методів, інструментів та важелів, які використовуються виходячи із завдань та повноважень органів місцевого самоврядування щодо управління бюджетними ресурсами з метою задоволення суспільних потреб та досягнення соціально-економічних цілей розвитку територіальних громад;

2. використовувати фінанси як дієвий інструмент регулювання соціально-економічного розвитку та спонукати громаду до економічного зростання шляхом реалізації основних пріоритетів бюджетної політики щодо формування та використання фінансових ресурсів на місцевому рівні. Формування місцевих бюджетів повинно здійснюватися із врахуванням циклічності економічного розвитку, необхідності забезпечення достатнього рівня інституційних перетворень економічного середовища, використання дієвих фінансово-бюджетних механізмів;

3. покращити програмно-цільовий метод та планування видатків місцевих бюджетів (виділяти першочергові напрями спрямування коштів). Достатнього впровадження набув саме цей метод планування видатків місцевих бюджетів. Принципи та механізми, на яких він ґрунтується, виступають як інструмент фінансового регулювання розвитку територій. Це сприятиме підвищенню прозорості бюджетної системи, оскільки бюджетний процес з використанням цього методу буде розглянутий як дієвий механізм, направлений на виконання поставлених соціально-економічних завдань. Сукупність бюджетних програм в галузях освіти, охорони здоров'я, культури, соціального забезпечення, фізичної культури та спорту, соціального захисту, житлово-комунального господарства – все це повинно бути розроблено з

урахуванням єдиних методологічних підходів до формування місцевих бюджетів з використанням програмно-цільового методу [55-58].

4. удосконалити нормативно-правове забезпечення реформування місцевих бюджетів, що полягає в удосконаленні системи органів місцевого самоврядування та посилення їх відповідальності;

5. реалізувати політику, спрямовану на інноваційно-інвестиційну діяльність. Тільки тоді бюджетні кошти будуть спрямовані на створення сприятливого соціально-економічного середовища, підтримання достатніх темпів економічного зростання. Для того, щоб така система ефективно функціонувала, необхідним є урахування запасу стійкості та збалансування місцевих бюджетів [59];

6. створити умови для підвищення самостійності місцевих органів самоврядування щодо виконання покладених на них завдань і функцій, сформувати ефективну територіальну систему їх діяльності та посилити забезпеченість місцевих бюджетів власними доходами у процесі удосконалення міжбюджетних відносин. Підвищення ефективності управління бюджетами необхідно здійснювати шляхом покращення фіскальної ефективності місцевих податків і зборів, посилення дієвості бюджетного стимулювання регіонального розвитку оптимізації структури бюджетів місцевого самоврядування, упорядкування їх видаткових повноважень;

Для того, щоб місцеві бюджети стали основою самостійності місцевої влади, необхідно здійснити комплекс взаємопов'язаних заходів [58]:

- по-перше, поступовий перехід до децентралізації державних фінансів. Головною умовою такої децентралізації буде чіткий розподіл компетенції між органами центральної влади та органами місцевого самоврядування. За умови прийняття до Бюджетного та Податкового кодексів місцева громада зможе самостійно формувати власні бюджети, не чекаючи центрального. Значно розширяться дохідні джерела;

- по-друге, потрібно надавати органам місцевого самоврядування можливість самостійно встановлювати перелік місцевих податків і зборів, та

самостійно визначати їх ставки. Обсяг таких доходів має бути достатнім для забезпечення функцій і обов'язків, які покладаються на органи місцевої влади. Ще одною умовою буде надання бюджетним установам право вибору де їм обслуговуватися – у казначействі чи комерційному банку.;

- по-третє, додатковим джерелом наповнення місцевих бюджетів могли б стати місцеві позики, але, на жаль, вони не набули значного поширення;

Для прискорення процесу удосконалення бюджетного забезпечення та використання територіальними громадами власного економічного потенціалу треба створити всі можливі умови для їх співробітництва між собою на основі організаційної та інституціональної кооперації [53]. Так, за законом України «Про місцеве самоврядування»: відносини між кількома територіальними громадами, що здійснюються на основі договору у визначеній формі з метою реалізації процесів соціально-економічного, культурного розвитку територій, підвищення якості надання послуг населенню на основі спільних інтересів і цілей, ефективного виконання за законом своїх повноважень.

Таке співробітництво може існувати як нова форма політики місцевого та регіонального розвитку, яка вже набула активного поширення в європейських країнах та тепер реалізується і в Україні. Ця політика може бути ефективною у забезпеченні сталого розвитку громади, крім того, вона дасть змогу знайти ефективний підхід до вирішення певних завдань через співпрацю та використання спільних знань і досвіду [53].

Задля ефективного стимулювання територіальної громади, треба використовувати економічні методи. Зокрема, треба акцентувати увагу на об'єднанні громад для реалізації адміністративно-територіальної реформи та реформи місцевого самоврядування. Позбавлення права на виконання делегованих державою повноважень органів місцевого самоврядування прискорить процес укрупнення громади та дасть змогу поліпшити її економічний потенціал [54].

Таке співробітництво буде здійснено у формі [53]:

- надання завдання одному із суб'єктів співробітництва з подальшим наданням йому необхідних ресурсів;
- створення спільних проєктів, що передбачає спільне здійснення та реалізацію окремих заходів;
- обоюдного фінансування підприємств, установ та організацій комунальної власності;
- утворення спільних комунальних підприємств – інфраструктурних об'єктів;
- утворення спільного органу управління для спільного виконання визначених законом повноважень.

При цьому, таке співробітництво має відбуватися за допомогою таких принципів [55]:

- конституційність та законність;
- добровільність;
- економічна ефективність;
- державна підтримка;
- прозорості та відкритості;
- відповідальності.

Серед основних переваг такого співробітництва можна виділити такі [54]:

- об'єднана ресурсна база дасть змогу вирішувати складні завдання територіального значення, адже фінансування з будь-якого одного бюджету створить суттєве навантаження на нього;
- збільшений суспільний ринок з його великою кількістю нових потенційних споживачів як адміністративних, так і комунальних послуг, створений в межах співробітництва;
- високий рівень конкурентоспроможності територій у процесі боротьби за інвестиційний потенціал. (Таке співробітництво створить належні умови для реалізації інвестиційних проєктів із значно нижчими термінами окупності);
- створені умови для реформування системи адміністрування та управління територією, спільною для громад, які співпрацюють одна з одною;

- співробітництво у формі взаємної вигоди.

Таким чином, шлях територіальної громади до спроможності виконується виключно через активізацію власного економічного потенціалу. Кооперація громад між собою шляхом спільних зусиль дає змогу створити більш економне незалежне та самостійне адміністративно-територіальне утворення [55].

Для ефективного розвитку громади треба створити чітку та дієву систему забезпечення економічної одиниці достатніми фінансовими ресурсами. Загальна мета цієї системи – підвищити соціально-економічний розвиток територіальної громади, задовольнити потреби населення. Досягнення цієї мети можливе після реалізації таких завдань [56]:

- надання місцевому самоврядуванню фінансових ресурсів, необхідним для вирішення поставлених завдань;
- оптимальний розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів;
- підвищення ефективності використання бюджетних коштів;
- досягнення стабільності розвитку в довгостроковій перспективі;
- залучення капіталу ззовні.

Система формування місцевих бюджетів завдяки використанню сукупності фінансово-бюджетних інструментів дозволяє вирішувати завдання, що стоять перед громадою на етапі розвитку, досягати необхідних показників економічного зростання територій. Підвищення рівня життя населення, якості надання послуг вимагають реалізації стратегії посилення результативності видатків місцевих бюджетів. Дієвість формування місцевих бюджетів, має суттєве значення в питаннях забезпечення стабільності бюджетної системи, стійкого економічного зростання. Оцінка внутрішніх та зовнішніх чинників, що визначають рівень розвитку адміністративно-територіальних одиниць та особливостей його диференціації дозволить удосконалити модель фінансового забезпечення місцевого самоврядування, впроваджувати дієві механізми реалізації бюджетної політики на місцевому рівні. Розвиток підходів до оцінки діяльності органів місцевого самоврядування має враховувати сукупність відповідних критеріїв, які дозволять виявляти ступінь досягнення запланованих

цілей та завдань соціально-економічних програм розвитку територій, забезпечувати повноту, доступність, своєчасність відповідних показників, що сприятиме посиленню якості процесу бюджетного планування на місцевому рівні [56].

Важливим завданням є розробка бюджетної стратегії розвитку територіальних громад, в якій будуть відображені концептуальні положення щодо напрямів і завдань, які визначають довгострокову перспективу формування і використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів, удосконалення процесу децентралізації управління бюджетними коштами. Враховуючи особливості соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць в Україні до вагомих завдань бюджетної стратегії слід віднести [56]:

- пошук оптимальних джерел фінансування місцевих бюджетів;
- забезпечення раціонального використання бюджетних ресурсів на місцевому рівні;
- оптимізація розподілу бюджетних ресурсів.

3.3. Рекомендації щодо оптимізації формування та використання місцевого бюджету Великоновосілківської ОТГ з метою стимулювання її розвитку

Ресурсне забезпечення розвитку регіону України є проблемою, яка потребує глибокого аналізу та вирішення. Надання фінансової підтримки територіям завжди перебуває в значній залежності від рішення вищих органів влади, що не залишає органам місцевого самоврядування можливості самостійно вирішувати питання на місцях. Тому, необхідно чітко прописати завдання кожного елемента системи та узгодити їх діяльність для досягнення кінцевої мети. Розробка дієвих інструментів дозволить забезпечити високий рівень мотивації, залучити усіх суб'єктів системи у визначені фінансові

процеси. Це створить передумови для наповнення міського бюджету додатковими ресурсами та дасть змогу досягнути поставлених цілей [53].

Для того, щоб вдало реалізувати всі плани на розвиток Великоновосілківської селищної ради треба створити робочу групу, яка буде працювати постійно, на засадах повної добровільності, самовідданості та безкорисливості. Вона буде формуватися з представників виконкому, бізнесових кіл, громадських, релігійних та молодіжних організацій, політичних партій різного спрямування, фахівців з планування розвитку [52].

Нижче, у таблиці 3.2. наведено функції робочої групи, які допоможуть реалізувати всі поставлені цілі.

Таблиця 3.2

Функції робочої групи по реалізації плану розвитку
Великоновосілківської селищної ради

Створення проекту бачення розвитку громади.	Визначення напрямів і пріоритетів своєї роботи.
Розробка плану дій для втілення цього проекту.	Визначення проблем і можливостей соціально-економічного розвитку громади.
Проведення економічних досліджень.	Аналіз сильних та слабких місць, можливостей та загроз у розвитку громади.
Визначення пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку.	Прийняття участі у розробці інноваційних проектів, внесення своїх пропозицій.
Оцінка результатів опитування з метою включення їх в план розвитку.	Організація роботи по підготовці інформаційних документів з переліком і описом проектів.
Організація роботи з засобами масової інформації.	Розробка концепції стратегічного бачення та напрямів по досягненню коротко- і довгострокових цілей.
Формування складів робочих підгруп, затвердження керівників.	Затвердження теми соціально-психологічних досліджень.
Залучення до роботи фахівців і спеціалістів з обговорюваних питань.	Прийняття участі у розробці та подання проекту розвитку громади на затвердження.

Джерело: розроблено на основі [52]

Перш за все, для ефективної реалізації поставлених завдань соціально-економічного розвитку, Великоновосілківська ТГ має відчувати фінансову підтримку з боку держави, тому доцільним буде сформулювати такі пропозиції [52]:

1. для підняття рівня економічного розвитку громади треба створити проекти економічного спрямування (насамперед, направлені на розвиток підприємництва, дорожньо-транспортної інфраструктури, сільського господарства, туризму тощо), що будуть фінансуватися з боку держави через чітке розмежування проектів економічного та соціального спрямування;

2. залучати до проектів кошти інвестора, та встановити норму щодо обов'язкового залучення. Це посилить спрямованість бюджетних коштів на розвиток громади та змусить органи місцевого самоврядування розпочати роботу в напрямі підвищення інвестиційної привабливості громади;

3. подолати проблеми зайнятості населення. Це буде здійснено шляхом налагодження співпраці ТГ з місцевими і районними центрами зайнятості. (Інструменти: організація громадських робіт; інформування про конкурсні програми, гранти; розвиток різних форм кооперації; розроблення програми зайнятості населення). Важливим напрямом зростання зайнятості в територіальній громаді буде сприяння відкриттю нових суб'єктів господарської діяльності.;

Проаналізувавши проблемні місця бюджету Великоновосілківської ТГ в умовах децентралізації фінансових ресурсів можу надати такі рекомендації, які стосуються таких сфер діяльності громади:

1. Фінансова діяльність територіальної громади. Головними напрямками наповнення бюджету територіальної громади є: покриття усієї орендної плати за земельні ділянки як державної так і комунальної власності згідно з укладеними договорами по оренді земельних ділянок; надання оренди, корпоратизації, акціонування, продаж через аукціони паїв селянам задля удосконалення управління приватними майновими паями; своєчасне і повне покриття податків і зборів (обов'язкові платежі) до зведеного, державного та

місцевих бюджетів; витрачання бюджетних коштів за такими критеріями: цільове призначення, раціональність та економія; надання першочерговості та соціальної захищеності видаткам місцевого бюджету; споживання енергоресурсів за умови своєчасних та повних розрахунків об'єктів бюджетної сфери; посилення контролю за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів; вживання заходів для запобігання порушень, вчасне усунення виявлених порушень. Для того, щоб ефективно проводити політику соціально-економічного захисту, необхідно реалізувати такі заходи: створити умови легкої реєстрації підприємства на території (На даний момент територіальна громада не має промислових підприємств, що обумовлено низкими ризиків і проблем. Тому необхідно виконати заходи щодо легкої реєстрації підприємств на території. Найголовнішими серед них будуть: зменшення податку на прибуток, відміна обов'язкової оплати установчого капіталу, створення можливості для онлайн реєстрації підприємства без участі нотаріуса); додати дані щодо виконання бюджетів рад, що увійшли до бюджету громади за попередні роки. (Головною метою є початок процесу додавання даних щодо виконання бюджетів виключно всіх рад, що увійшли до бюджету за попередні роки); використовувати бюджетні кошти з економією і максимальною ефективністю. (Створити комісію, яка буде виконувати контроль за економним та ефективним використанням коштів. Головною ознакою буде те, що такий контроль буде здійснювати незалежний орган державного фінансового контролю, який буде мати свої важелі впливу у разі неефективного використання коштів); удосконалити методи фінансового контролю за виконанням бюджету. (Впровадити стратегічний аудит, який дозволить дати оцінку ефективності діяльності органів виконавчої влади, на яких державою делеговано повноваження з ефективного управління державним майном та коштами); стимулювати нові надходження до бюджету у вигляді податків. (Для цього треба зменшити податок на прибуток та створити такі умови, за якими промисловим підприємствам буде вигідно працювати на території громади. Просування виробленої продукції на внутрішній та

зовнішній ринки. Це дасть змогу отримувати не лише сезонні надходження до бюджету); розпочати кредитування юридичних і фізичних осіб, адже через фінансову кризу цей процес був зупинений; збільшити обсяги капітальних видатків без нагромадження при цьому дефіциту. (Для цього доцільно буде переорієнтувати статті бюджету для ефективної реалізації цих процесів);

2. Одним з пріоритетних завдань політики органів місцевого самоврядування є реформування освітньої сфери та культури в напрямі підвищення якості освітніх послуг, ефективності фінансування освітньої галузі. У структурі бюджету територіальної громади видатки на освіту є одним з основних напрямів фінансування (53790,8 тис. грн - за I півріччя 2021 року). Важливими кроками, що забезпечать ефективний розвиток системи освіти ТГ є: зупинення фінансування професійно-технічних закладів (Враховувати, що професійно-технічні заклади, які є на території виконують держзамовлення на підготовку робітничих кадрів, повинні фінансуватися за рахунок державного бюджету); створення органів управління освітою, створення опорних шкіл, здійснення моніторингу функціонування закладів освіти, пошук альтернативних джерел фінансування системи освіти, розвиток позашкільної освіти та освіти для дорослих, введення нових інформаційних технологій у освітній процес державного стандарту, залучення кадрів фахової підготовки до шкіл сільської ради, надання правильних духовних орієнтирів в дошкільній освіті. На сьогодні досить актуальним є питання дистанційного навчання – тому усі заклади освіти селищної громади були наділені необхідними приладами для якісного проведення такого навчання, а саме – комп'ютерами, відеокамерами, проекторами. Заклади освіти повністю укомплектовані необхідним обладнанням. Для того, щоб розвинути духовну українську націю, відродити традиції, мову, необхідно забезпечити ефективне функціонування закладів культури, яку своєю діяльністю зберігають чи відроджують культурну спадщину, зберігають меморіали, пам'ятки, пам'ятні місця. В бюджеті на 2022-2027 роки передбачено кошти для покращення матеріально-технічної бази, закупку необхідного інвентаря, ремонт та опалення, надання усіх необхідних

ресурсів для збереження історико-культурної спадщини; надання необхідних коштів для проведення ремонтних робіт усіх будинків культури та творчих об'єднань;

3. Система охорони здоров'я. Серед заходів забезпечення соціально-економічного добробуту громади одне з найважливіших місць займає охорона здоров'я. Видатки на охорону здоров'я складають 4440,2 тис. грн. У сучасних реаліях це дуже малий відсоток фінансування системи охорони здоров'я. Усі лікарні укомплектовані необхідним обладнанням, але суттєвою проблемою є недостатність кваліфікованих кадрів та недостатня кількість лікарів, які у сучасних реаліях просто не встигають оглянути хворих людей. Тому, виділено такі напрями подолання проблем у цій сфері. Перш за все, це буде пошук кваліфікованих кадрів на місця, проведення конкурсних відборів; налагодження партнерських відносин між органами місцевого самоврядування та керівництвом закладу надання первинної допомоги, прийняття різного типу програм щодо профілактики захворювань та розвитку громадського здоров'я, контроль за умовами оплати праці лікарів первинного рівня; налагодження ефективного механізму фінансування первинної медичної допомоги, усунення неефективних видатків шляхом розбудови спроможної мережі надання первинних медичних послуг, застосування фінансових стимулів для працівників закладів охорони здоров'я; проведення обов'язкової диспансеризації населення один раз на рік із залученням діагностичного обладнання та фахівців цієї сфери; залучення та надання додаткових коштів для розвитку матеріально-технічної бази місцевих лікарень;

4. Соціальний захист та соціальне забезпечення. Видатки складають 11664,2 тис. грн. Соціальний захист у широкому розумінні – це несення будь якої відповідальності за підтримку та належний рівень життя уразливих груп населення. Проблеми, з якими стикається територіальна громада вказують на потребу удосконалення політики соціального захисту в напрямі розподілу повноважень соціального захисту між інституційними рівнями, а також оптимізації значної кількості служб та структур у системі соціального захисту,

залучення інвестицій для оновлення соціальної інфраструктури Великоновосілківської селищної ради; подолання безробіття населення; започаткування нових робочих місць; надання соціальних гарантій малозабезпеченим сім'ям; залучення благодійної допомоги для вирішення проблем незахищених верств населення;

5. Податки. Провести інвентаризацію майна та активів, перевірку земельних ділянок. (Адже більшість надходжень до громади складають податкові, які мають недоліки у вигляді недосконалої бази платників податків та сезонності надходження доходів до бюджету). Плата за землю є вагомим джерелом формування доходів місцевих бюджетів. Аналіз динаміки надходжень від плати за землю до місцевих бюджетів демонструє тенденцію до їх зростання. Збільшенню надходжень до бюджетів та стимулюванню до ефективного використання земель може сприяти зміна політики щодо пільг землекористувачам та оновлення нормативно-грошової оцінки земельних ділянок. Для збільшення наповнення місцевих бюджетів платою за землю також необхідно: запровадити повний облік земельних ресурсів громади; провести інвентаризацію платників податків; встановити залежність між ставкою земельного податку, грошовою оцінкою землі, її якістю та особливостями використання. Також місцеві бюджети отримали вагомі фінансові ресурси для природоохоронної діяльності. Цільове використання цих коштів забезпечується їх надходженням до спеціального фонду місцевого бюджету. Потребує подальшого вдосконалення розподіл коштів екологічного податку в частині: надходжень від плати за розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях задля забезпечення акумуляції коштів для вирішення питань поводження з відходами;

6. Будівництво. Стимулювати державу до вкладення грошей в будівництво доріг на території. (Однією із глобальних проблем є початок перебудови мостів на території Великоновосілківської ТГ, які знаходяться у державній власності, а отже не можуть бути відремонтовані за кошти місцевого бюджету. На даний момент на її території почали перебудовувати 2 моста. Але

цей процес значно затягнувся через недостатнє фінансування цього ремонту з боку держави. Тому, потрібно створити робочу групу, яка буде слідкувати за ефективністю насичення будівництва коштами та їх ефективне використання. Як варіант, більш ефективне проведення тендерів на ремонт мостів);

7. Спорт та фізичне виховання. Територія громади наповнена усіма необхідними ресурсами для сприяння оздоровлення населення. На її території функціонують футбольне поле, спортивні зали, спортивні майданчики, футбольна команда. Цей спортивний потенціал може використовуватись під час проведення всіх типів змагань та ін.

- реалізація процесів будівництва та оснащення спортивних споруд;
- фінансування спортивних секцій, відкриття нових, задля реалізації зайнятості дітей та підлітків;
- залучення молоді до активної участі у громадському житті;
- розвиток та надання підтримки молодіжним спортивним підприємствам, забезпечення прав та гарантій молоді на ринку праці;
- надання необхідних ресурсів з підтримки обдарованої молоді;
- впровадження нових форм виховання дітей, позбавлених батьківського піклування;

Сфера торгівлі та громадського харчування є найважливішою складовою ринку і відіграє важливу роль у формуванні економічного потенціалу та забезпеченні потреб населення в товарах і послугах на території громади. Політика з боку виконавчих органів у цій сфері буде направлена на задоволення соціальних потреб населення, підтримка продавців і споживачів на всіх етапах поширення товарів.

- забезпечення потреб населення у товарах в достатній кількості за прийнятними цінами;
- надання побутових послуг на території об'єднаної громади;
- співпраця з власниками об'єктів торгівлі.

Для того, щоб вдало здійснити процеси по наближенню рівня життя населення до європейських стандартів і створити умови для посилення

економічної активності об'єднаної територіальної громади, що буде сприяти поступовому усуненню галузевих і територіальних непомірних процесів у розвитку продуктивних сил буде забезпечено:

- проведення капітального ремонту приміщень комунальної власності;
- виконання заходів Державної стратегії регіонального розвитку [53];
- використання енергоефективних ламп задля збільшення економії світла;
- підвищення кваліфікації та перепідготовка працівників соціальних служб;

Отже, децентралізація виконує важливу функцію у перетворенні суспільства, взявши стратегію переходу до інституту, який засновується на відповідальності окремих людей та всієї громади в цілому. На даному етапі реформи Україні треба ще багато чому повчитися у своїх країн – партнерів, але вона не обділена допомогою, Європейських країн. Для успішної реалізації своїх соціально-економічних цілей – необхідно створити дієві інструменти розвитку. Прикладом є Великоновосілківська ТГ, яка передбачає всілякий розвиток територіальної громади, залучення додаткових ресурсів, стимулювання інвестиційної діяльності, підняття рівня життя громадян. Але для ефективного розвитку треба створити чітку та дієву систему забезпечення економічної одиниці достатніми фінансовими ресурсами. Для цього треба реалізувати поставлені завдання, зокрема надати громаді більшу самостійність, ефективно та максимально розподіляти ресурси, стежити за ефективною реалізацією поставлених завдань. Дослідження виявило, що саме органами місцевого самоврядування надаються основні державні послуги, активно вкладають кошти в інфраструктуру та економічний розвиток громади. Реалізація таких завдань дала змогу суттєво підняти рівень життя громади, і у подальшому допоможе взяти напрям поліпшення інвестиційної складової громади.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що реформа децентралізації, розпочата у 2014 році, передбачила грандіозні зміни у соціально-економічному розвитку територіальних громад по всій країні. До початку реалізації цієї реформи всі фінансові операції були зосереджені у центрі України, що значно ущемляє права місцевих органів у реалізації своїх бюджетних процесів на місцях. Тобто вони залежать від державного бюджету внаслідок некоректного розподілу бюджету і дуже високій частці трансфертів у доходах місцевих бюджетів, що негативно впливають на соціально-економічний розвиток регіону.

Метою децентралізації є підвищення рівня життя (послуг) для конкретного громадянина в умовах посилення ролі регіону. В рамках цих процесів мають бути реалізовані такі завдання: розподілені повноваження між органами влади; збільшено фінансову базу; виконано компенсацію видатків органів місцевого самоврядування; забезпечено максимальний рівень прозорості використання бюджетних коштів.

До перших результатів бюджетної регіоналізації можна віднести те, що сільські ради мають змогу забезпечити себе самостійно. Крім того, таке об'єднання дозволяє значно покращити надання соціальних та адміністративних послуг.

Сьогоднішні реалії не мають універсальної моделі чи методології, яку можна було б застосувати у повному обсязі в Україні. Але зарубіжний досвід свідчить про значущість децентралізації для країн, які на сьогодні почали процеси суттєвих змін у системі регулювання суспільних відносин. Для таких країн регіоналізація є саме таким дієвим способом суттєвих змін у житті суспільства та має значний потенціал та перспективи саме для місцевого розвитку. Різні історичні умови розвитку сприяли створенню декількох моделей організації місцевого самоврядування зі своїми специфічними ознаками, серед яких типи та форми взаємовідносин органів місцевого

самоврядування з органами державної влади. Європейські країни в основному дотримуються трирівневої бюджетної системи, яка підкріплена законодавством тої чи іншої країни. Основними джерелами наповнення дохідної частини є податок, неподаткові надходження, субсидії та дотації, кредити та позики.

Посилення регіонального розвитку у розвинених країнах втілюється за допомогою розподілу функцій та повноважень між центральними та місцевими органами влади, які реалізують виконавчі та законодавчі функції. При цьому, такі органи здійснюють єдину владу, та створюють умови для задоволення всіх потреб населення. Але рівень задоволення потреб буде залежати від фінансової спроможності адміністративної одиниці.

В основному, такі країни показують вдалий досвід оптимізації перерозподілу фінансових ресурсів та формування місцевих бюджетів. Але є й свої проблеми, найголовнішою з яких є неефективне розподілення отриманих трансфертів на місцях.

Головною складовою розвитку територій є визначення проблемних місць з використанням критичних показників. Фінансове забезпечення регіонального розвитку неможливе без залучення інвестицій, але для цього треба створити сприятливий інвестиційний клімат. При цьому, причинами невисокої привабливості можуть бути: високий податок на бізнес; припинення державного інвестування багатьох сфер та інші. Державна політика розвитку території повинна відчувати підтримку з боку регіону.

Однією з важливих складових бюджетної системи є місцеві бюджети. Забезпечивши їх необхідними ресурсами, можна домогтися соціально-економічного розвитку як регіону, так і країни в цілому.

Питанням «місцеві бюджети» займалися такі вчені як Власюк Н.І., Мельник М.І., але до сих пір вони не дійшли до однієї точки зору. Вони визначають його як «комплекс економічних відносин, що виникають завдяки використанню органами місцевої влади фондів грошових засобів, з метою задоволення потреб суспільства». Місцевий бюджет – це, насамперед, механізм накопичення грошових фондів, який використовують на задоволення

соціально-культурних та інших потреб. За допомогою них відбувається розподіл вартості між територіями, економічною та суспільною сферами. Виділяють такі функції: формування грошових фондів, їх рівномірний розподіл і контроль з боку органів влади за місцевим бюджетом.

Становлення місцевих бюджетів пов'язане з реалізацією всіх інтересів та потреб різних соціальних груп населення або підприємницьких груп різних форм власності. Тому це найважливіший інструмент регулювання соціального та господарського життя регіонів.

Ресурсне забезпечення розвитку регіону є проблемою, яка потребує глибокого аналізу та вирішення. Надання фінансової підтримки територіям завжди перебуває в значній залежності від рішення вищих органів влади, що не залишає органам місцевого самоврядування можливості самостійно вирішувати питання на місцях. Тому, необхідно чітко прописати завдання кожного елемента системи та узгодити їх діяльність для досягнення кінцевої мети. Розробка дієвих інструментів дозволить забезпечити високий рівень мотивації, залучити усіх суб'єктів системи у визначені фінансові процеси. Це створить передумови для наповнення міського бюджету додатковими ресурсами та дасть змогу досягнути поставлених цілей.

У Донецькій області станом на вересень 2021 року у системі місцевого самоврядування було сформовано 81 селищну раду, однією з них є Великоновосілківська, до складу якої входять селище міського типу Велика Новосілка, 21 село та 7 селищ. Для того, щоб вдало реалізувати всі плани на розвиток селищної ради треба створити робочу групу, яка буде працювати постійно, на засадах повної добровільності, самовідданості та безкорисливості. Вона буде формуватися з представників виконкому, бізнесових кіл, громадських, релігійних та молодіжних організацій, політичних партій різного спрямування, фахівців з планування розвитку. У роботі визначено найголовніші показники розвитку, серед яких частка податкових надходжень, яка складає 99,1%, частка місцевих податків у власних доходах – 41, рівень дотаційності – 22,9%. Індекс податкоспроможності дорівнює 0,5. Цей показник визначає

рівень податкоспроможності територіальної громади порівняно з аналогічним середнім показником по всіх зведених бюджетах. З розрахунків (додатки) бачимо, що новостворена громада отримує у 2021 році базову дотацію, загальний обсяг якої складає 27501,5 тис. грн., це свідчить про те, що велика кількість бюджетів ще повністю не самостійні в плані забезпечення власними ресурсами для виконання повноважень. Громада створена на основі 7 сільських та 1 селищного бюджету. Основною дохідною частиною бюджету є податки, платниками яких є в основному фермерські об'єднання. З чого можна зробити висновок, що громада отримує в основному сезонний прибуток, але вона докладає всіх зусиль, для того, щоб підняти рівень життя населення та стати інвестиційно привабливою. Виконання бюджету не обходиться й без проблем, які потрібно вирішувати для успішного його виконання, серед них: недосконала база платників, недосконалі методи фінансового контролю, відсутність промислових підприємств, тіньова оренда земельних ділянок та інші.

Тому, запропоновані такі рекомендації Великоновосілківській ТГ з метою посилення фінансової незалежності: стимулювати нові надходження до бюджету у вигляді податків; створити такі умови, за якими підприємствам буде легко реєструватися на території, зменшити податок на прибуток; удосконалити методи фінансового контролю за виконанням бюджету; легалізувати робочі місця; використовувати всіма установами бюджетні кошти з економією і максимальною ефективністю; удосконалити методи фінансового контролю за виконанням бюджету; збільшити фінансування медичної сфери; розпочати кредитування фізичних та юридичних осіб; зупинити фінансування професійно-технічних закладів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Луніна І. О. Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформ/ І. О. Луніна // Економіка України. – 2014. – № 11. – С. 61–75.
2. Кузькін Є. Ю. Вплив децентралізації на розвиток регіонів / Є. Ю. Кузькін // Наукові праці НДФІ. - 2016. - № 3. - С. 39-53.
3. Сеньків Т.В. Самостійність місцевих бюджетів: стан, проблеми та шляхи зміцнення/ Т.В. Сеньків// Економічний форум. №1, с.8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua>
4. Суботович Ю. Бюджетна децентралізація та зміцнення фінансів органів місцевого самоврядування // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ, с.44.
5. Маршук Л. М. Децентралізація влади та формування місцевих бюджетів в Україні / Л. М. Маршук, О. О. Матяш, Н. С. Репа // Молодий вчений. - 2016. - № 5. - С. 103-106. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_5_29
6. Клименко О. М. Сучасний стан дохідної частини місцевих бюджетів України / О. М. Клименко, Н. В. Кальчук // Економіка та держава. - 2016. - № 11. - С. 61-64., с.64
7. Костюк Т. С. Децентралізація влади: модель для України [Електронний ресурс] / Т. С. Костюк. – Режим до- ступу: <http://kds.org.ua/blog/kostyuk-tstvorcha-robota-detsentralizatsiyavladi-model-dlya-ukraini>
8. Сало Т. В. Децентралізація фінансової системи: стан та оцінка рівня в Україні / Т. В. Сало // Ефективність державного управління. – 2013. – Вип. 35. – С. 324–330.
9. Бондаренко А. І. Вплив держави на формування місцевих бюджетів у країнах Європи / А. І. Бондаренко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Trdu/2010_4/dok/2/13.pdf
10. Річні звіти Міністерства фінансів України щодо стану виконання місцевих бюджетів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>

11. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / за заг. ред. Т.А. Латковської. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 176 с.
12. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 року № 2456-VI зі змінами та доповненнями. URL: [Бюджетний кодекс України | від 08.07.2010 № 2456-VI \(rada.gov.ua\)](http://zakon3.rada.gov.ua)
13. Надал С. Доходи місцевих бюджетів у контексті децентралізації в Україні / С. Надал, Н. Спасів // Вісник Тернопільського національного економічного університету. - 2016. - Вип. 2. - С. 102-112. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2016_2_11
14. Ємельянов В. М. Окремі питання наповнення місцевих бюджетів в Україні за рахунок оподаткування суб'єктів господарювання / В. М. Ємельянов, А. А. Ібрагімова // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". Серія : Державне управління. - 2015. - Т. 239, Вип. 237. - С. 57-64. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2014_239_237_12
15. Ливдар М. В. Аналітична оцінка місцевих бюджетів / М. В. Ливдар // Ефективність державного управління. - 2014. - Вип. 38. - С. 519-528. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2014_38_66
16. Бюджетний кодекс України (редакція від 09.12.2015, підстава 791- 19) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>
17. Третяк Д. Д. Місцеві бюджети у фінансовому забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів України: автореф. дис ... канд. екон. наук / Д. Д. Третяк . – Київ : Б. в., 2013 . – 19 с.
18. Чугунов І., Пасічний М., Канева Т. Бюджетна політика соціального розвитку./ Науковий маршрут / Таллінн, Естонія. 2018р. 348с.
19. Боровик П.М, Ролінський О.В., Мазур С.М. Вітчизняна практика та зарубіжний досвід бюджетних відносин на рівні місцевих бюджетів. / 2015р. 51-57с.

20. Ковалевич Д. А. Місцеві бюджети та їх роль у територіальному розвитку. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2014. Вип. 2. С. 198-203.
21. Чугунов О.І. Бюджети місцевого самоврядування як інструмент соціально-економічного розвитку територій. / Економічний вісник університету/ 2014р. 262-266с.
22. Луніна І.О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України. // Фінанси України. 2016р. №9 с. 3-12.
23. Стихлик Г.Е. Америка та новий економічний порядок після глобального кризису/ 2012р., 512с.
24. Чеберяко О., Рябоконт О. Актуальні проблеми в сфері формування та виконання місцевих бюджетів // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Київ, 2013, №149 (8) – С. 58-61. <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2013/149-8/16>
25. . Хімка О.С. Роль місцевих бюджетів в соціально-економічному розвитку регіонів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/himka-os-rol-mistsevih-byudzhativ-u-sotsialnoekonomichnomu-rozvitku-regioniv-ukrayini/>
26. Державне фінансове регулювання економічних перетворень / І.Я.Чугунов, Т.В.Канєва та ін.; за заг.ред. А.А.Мазаракі. К.:Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2018. 376 с.
27. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В.Канєва, М.Д.Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с
28. Самуельсон Пол Э., Нордхаус Вильям Д. Экономика. 19-е изд.: пер.с англ. М.: Вильямс, 2015. 1360 с.
29. Тарангул Л.Л., Коляда Т.А. Особливості формування міжбюджетних фінансових потоків в умовах запровадження бюджетної децентралізації в

- Україні / Л.Л. Тарангул, Т.А. Коляда // Фінанси України. – 2015. – №3. – С. 30-44.
30. Кульчицький М. І. Місцеві фінанси: практикум: навчальний посібник / Мирослав Кульчицький. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. – 302с., ст. 24
 31. Ковалевич Д. А. Місцеві бюджети та їх роль у територіальному розвитку. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2014. Вип. 2. С. 198-203.
 32. Частка доходів і видатків бюджету. Електронний ресурс: <https://decentralization.gov.ua/news/13249>
 33. Євтушенко Н.М. Формування місцевих бюджетів в контексті бюджетної децентралізації / Н.М. Євтушенко // Економічний вісник університету. – № 27/1. – 2015. – С. 162-168.
 34. Данилишин Б.М. Децентралізація управління в Україні: з чого почати? / Б.М. Данилишин // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kontrakty.ua/article/82116>
 35. «Солідарність» (2015), «Фіскальна децентралізація як основний фактор економічної безпеки». Режим доступу: <http://solydarnist.org/?p=15037>
 36. Міністерство фінансів України – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet/local-budg>
 37. Офіційний сайт ініціативи "Децентралізація" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://decentralization.gov.ua>
 38. Бюджетний кодекс України Стаття 99. Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності бюджетів міст обласного значення, бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних бюджетів Докладніше: https://kodeksy.com.ua/byudzhetnij_kodeks_ukraini/statja-99.htm
[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://kodeksy.com.ua/byudzhetnij_kodeks_ukraini/statja-99.htm.
 39. Державний веб-портал бюджету для громадян Open Budget [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://openbudget.gov.ua/>

40. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://ukrstat.gov.ua/>
41. Державна казначейська служба України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.treasury.gov.ua/ua>
42. Доходи і видатки Великоновосілківського бюджету [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://vn-gromada.gov.ua/zvit-za-i-pivrichchya-2021-roku-15-40-35-20-07-2021/>
43. Костирко Л. А. Методичні засади комплексного аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів / Л. А. Костирко, Н. Ю. Велентейчик. // Фінансовий простір. – 2016. – С. 83–90
44. Юрій С.І. Казначейська система: підручник / С.І. Юрій, В.І. Стоян, М.Й. Мац. – Тернопіль, 2014. – 394с.
45. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-УІ (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – N 13-14; № 15-16; N 17.
46. Бобровська О.Ю. Фінансово-економічне забезпечення територій в умовах децентралізації / О.Ю.Бобровська, А.Ю.Мунько // Аспекти публічного управління / Дніпропетр. регіон. ін-т держ. управління Нац. акад. держ. управління при Президентові України. – Дніпропетровськ, 2015. – № 4 (18). – С. 84-91.
47. Прокопенко Л.Л. Досвід реформування місцевого управління в країнах Європейського Союзу // Аспекти публічного управління / Дніпропетр. регіон. ін-т держ. управління Нац. акад. держ. управління при Президентові України. – Дніпропетровськ, 2015. – № 4 (18). – С. 93-101.
48. Сумська Т. Децентралізація бюджетної системи як організаційна основа системи місцевого самоврядування // Журнал європейської економіки: науковий журнал / Тернопіл. нац. екон. ун-т. – Тернопіль, 2015. – Т. 14, (№ 1). – С. 59-71.

49. Бойко Є.О. Можливості застосування зарубіжного досвіду формування місцевих бюджетів в Україні / Є.О. Бойко, Є.В. Сапонько // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – №2. – С. 163-167.
50. Szaranowicz-Kusz M. Budżet partycypacyjny. Jak mieszkańcy mogą współdecydować o budżecie miasta? [Електронний ресурс] / М. Szaranowicz-Kusz. – Warszawa, 2014. – S. 20. – Режим доступу : http://mazowia.org.pl/files/budzet_partycypacyjny_b0wp._jak_mieszkancy_moga_wspoldecydowac_o_budżecie_miasta
51. Панченко Т. Регіональна структура країн Європи: спроба типологізації. URL : https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/panchenko_regionalna.pdf
52. Стратегія розвитку Великоновосілківської селищної ради на 2021-2027рр. URL : <https://vn-gromada.gov.ua/strategiya-rozvitku-velikonovosilkivskoi-selischnoi-radi-na-20212027-rr-22-03-12-23-03-2021/>
53. Державна стратегія регіонального розвитку 2021-2027рр. «Розвиток та єдність, орієнтовані на людину». URL : <https://www.minregion.gov.ua/napryamkidiyalnosti/derzhavnarehionalnapolityka/strategichneplanuvannyaregionalnogorozvitku/materialyvseukrayinskyhnara-derzhavna-strategiya-regionalnogo-rozvitku-2021-2027-rr-rozvitoktayednist-oriyentovani-na-lyudinu/attachment/dsrr-2027-olena-boyko/>
54. Толкованов В.В., Журавель Т.В. Співробітництво територіальних громад (міжмуніципальне співробітництво – ММС): навч. практ. посібник. / К., 2016р. 154с.
55. Сторонянська І.З., Пелехатий А.А. Фінансове забезпечення розвитку територіальних громад у контексті адміністративно-територіальної реформи. //Регіональна економіка. – 2014р. - №3(73). – с.228-238.
56. Лібанова Е.М., Хвесик М.А. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь. К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014р. 776с.

57. Кириленко О.П., Русін В.М. Програмно-цільовий метод бюджетування як інструмент підвищення ефективності управління місцевими фінансами. Казна України. 2018. №3. С. 25–27.
58. Державне фінансове регулювання економічних перетворень / І.Я.Чугунов, Т.В.Канєва та ін.; за заг.ред. А.А.Мазаракі. К.:Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2018. 376 с.
59. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В.Канєва, М.Д.Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
60. Європейська хартія місцевого самоврядування, положення. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text

Додаток А

Таблиця А.1.

Індекс податкоспроможності Великоновосілківської ТГ

Рік	Показник	Кількість тис. грн/ тис. осіб	Розрахунок
2021	Чисельність наявного населення по Великоновосілківській ТГ станом на 01.01.2021	19,07	-
	Кількість обліково внутрішньо переміщених осіб	8,984	-
	Надходження ПДФО по Великоновосілківській ОТГ за 2020 рік	44475,231	-
	ПДФО на 1 особу по громаді	1585,34	$44475,231/28,054=1585,34$
	Індекс податкоспроможності	-	$1585,34/3120,8=0,5$

Джерело: розраховано на основі [40-42]

Додаток Б

Таблиця Б.1.

Звіт про виконання бюджету за I півріччя 2021 року за доходами

Найменування показника	Код	Загальний фонд			Спеціальний фонд		
		Затверджено	виконано	%	затверджено	виконано	%
Податкові надходження	1000000 0	79 920 400, 00	34 876 657, 67	43,6%	50 300,00	67 309,77	43,7%
Неподаткові надходження	2000000 0	683 030, 00	1 157 623, 06	169,5	2 546 938	2 094 654	82,84
Доходи від операцій з капіталом	3000000 0	0,00	0,00	0,00	928,36	0,00	0,00
Разом доходів без урахування трансфертів	9001010 0	80 603 430,00	36 034 280,73	44,7	2 597 238,30	2 162 892	82,28
Офіційні трансферти	4000000 0	86 381 900,00	47 814 400,00	55,4	0,00	0,00	
Усього доходів з урахуванням міжбюджетних трансфертів	9001020 0	166 985 330,00	83 848 680,73	50,2	2 597 238,30	2 162 892	83,28
Усього	9001030 0	206 728 514, 00	101 809 565,2	49,2	2 597 238,30	2 162 892	83,28

ВИДАТКИ

Найменування показника	Код	Загальний фонд			Спеціальний фонд		
		Затверджено	Виконано	%	затверджено	виконано	%
Державне управління	0100	24 861 856,0	11 744 329,60	47,2	28 000,00	3 470,00	12,39
Освіта	1000	111 852 459	53 790 829,18	48,1	1 977 871,69	1 268 384,78	64,13
Забезпечення діяльності інклюзивно ресурсних центрів	1150	1 379 096,00	507 414,81	36,8	0,00	0,00	0,00
Охорона здоров'я	2000	9 535 555,00	4 440 231,63	46,6	1 113 100	263 100, 00	23,6
Соціальний захист та соціальне забезпечення	3000	25 240 452,00	11 664 136,89	46,2	1 068 496,59	505 881,76	47,3
Культура і мистецтво	4000	7 734 934,00	3 180 331,21	41,1	137 308,66	111 646,86	81,3
Фізична культура і спорт	5000	2 945 166,00	1 475 055,35	50,1	0,00	0,00	0,00
Житлово-комунальне господарство	6000	7 860 935,00	2 230 250,19	28,4	76 500,00	76 500,00	100
Економічна діяльність	7000	13 119 367,00	2 307 381,78	17,6	14 156 301,00	3 869 655,80	27,3
Будівництво та регіональний розвиток	7300	3 613 021,00	2 300 381,78	63,7	14 156 301,00	3 869 655,80	27,3
Транспорт та його інфраструктура	7400	9 499 346,00	0,00		0,00	0,00	0,00
Утримання автомобільних доріг	7460	0,00	9 499 346,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Охорона навколишнього середовища	8300	0,00	0,00		50 300,00		0,00
Резервний фонд	8700	200 000,00	0,00		0,00	0,00	
Усього видатків без міжбюджетних трансфертів	9002 01	203 350 724,0 0	90 832 545,83	44,7	18 607 877,94	6 098 641,00	32,8
Усього видатків з міжбюджетними трансфертами	9002 02	203 350 724,0	90 832 545,00	44,7	18 607 877,94	6 098 641,00	32,8
Субвенції з місцевого бюджету іншим місцевим бюджетам	9700	1 631 886,00	459 786,30	28,2	462 500,00	0,00	
Усього	9002 03	204 982 610,0	91 292 332,13	44,5	19 070 377,94	6 098 641,00	32,0

Додаток В

Таблиця В.1.

Значення показників фінансової стійкості бюджету Великоновосілківської ТГ

Показник	Січень	лютий	Березень	квітень	Травень	червень	липень	серпень	вересень	Норма
Коефіцієнт бюджет. покриття	2,58	0,35	0,39	0,34	0,36	0,28	0,77	1,16	0,0	↑
Коефіцієнт стійкості бюджету	1,03	0,98	1,16	1,19	1,50	2,09	0,40	0,37	0,0	<0,3
Коефіцієнт загальної податкової стійкості	2,55	0,32	0,38	0,33	0,35	0,28	0,75	1,14	0,0	≥0,2-0,5
Коефіцієнт покриття видатків міжбюджет. трансферт.	2,65	0,35	0,45	0,40	0,54	0,59	0,31	0,43	0,34	<0,30
Коефіцієнт бюджетної залежності	0,51	0,50	0,54	0,54	0,60	0,68	0,29	0,27	1,00	<0,10
Частка дотацій вирівнюв. у загальній сумі трансфертів	0,40	0,37	0,40	0,41	0,43	0,36	0,22	0,19	0,0	<0,60
Коефіцієнт податкової самостійності	1,0	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	>0,3
Коефіцієнт стійкості доходної бази	0,97	0,84	0,96	0,96	0,96	0,96	0,96	0,97	0,0	>0,6
Коефіцієнт дефіцитності місцевого	1,58	-0,65	-0,61	-0,66	-0,64	-0,72	-0,23	0,16	-1	≤0

бюджету										
Продовження таблиці										
Коефіцієнт бюджетної результатив	213,68	246,67	214,70	211,02	199,75	238,97	397,63	454,21	0,00	↑
Коефіцієнт бюджетного забезпеченн я населення	82,69	699,13	549,99	623,67	556,21	844,64	517,05	393,04	777,25	↑
Показник стабільності дохідної частини бюджету	0,96	0,93	0,84	0,83	0,66	0,47	2,45	2,63	0,00	>1